

KONSULTASJONER MELLOM STATEN OG KOMMUNESEKTOREN**Fellesdokumentet 2010**

Fra det 4. konsultasjonsmøtet 29. oktober 2010

Innhold

1	Det 4. konsultasjonsmøtet	4
1.1	Konsultasjonsordningen	4
1.2	Fellesdokumentet 2010 - kommuneopplegget i forslaget til statsbudsjett for 2011	5
1.3	Rapportering konsultasjonsåret 2010	5
2	Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2011	8
2.1	Innledning	8
2.2	Utviklingen i kommunesektorens økonomi og aktivitet.....	9
2.3	Kommunesektorens inntekter i 2010	12
2.4	Hovedpunkter i kommuneopplegget 2011	13
2.5	Nærmere om kommunesektorens frie inntekter i 2011	14
3	Kommunesektorens oppgaver og tjenester	20
3.1	Arbeidsdepartementet	20
3.2	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.....	22
3.3	Helse- og omsorgsdepartementet.....	25
3.4	Justis- og politidepartementet	32
3.5	Kommunal- og regionaldepartementet	34
3.6	Kunnskapsdepartementet.....	36
3.7	Finansdepartementet	40
3.8	Samferdselsdepartementet	41
3.9	Kulturdepartementet	44

3.10	Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet	45
3.11	Miljøverndepartementet	45
3.12	Olje- og energidepartementet	46
4	Bilaterale avtaler	48
4.1	Avtaler fra 2011	48
4.2	Videre prosess knyttet til uavklarte saker	49
5	Kostnadsberegninger	52
5.1	Ny sak Helse- og omsorgsdepartementet – samhandlingsreformen.....	52
5.2	Helse- og omsorgsdepartementet – statusrapport	52
5.3	Kunnskapsdepartementet – statusrapport	53
5.4	Arbeidsdepartementet – statusrapport	53
5.5	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet – statusrapport	54
5.6	Justis- og politidepartementet – statusrapport	54
5.7	Kommunal- og regionaldepartementet – statusrapport	55

Vedlegg:

- a) Uttalelse fra landsstyret i KS til budsjettforslaget for 2011
- b) Oversikt over bilaterale samarbeidsavtaler per oktober 2010
- c) Oversikt over kostnadsberegningssaker 2010
- d) Oversikt over løpende saker 2010

Tabeller:

- 1.1 Kostnadsberegningssaker 2007–2010
- 2.1 Kommunesektorens inntekter, aktivitet og overskudd. Reell endring i prosent fra året før (2001–2011)
- 2.2 Netto driftsresultat. Prosent av samlede inntekter
- 2.3 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2010. Anslag på ulike tidspunkt. Mrd. 2010-kroner og prosentvis vekst
- 2.4 Hovedkomponenter i inntektsveksten i 2011. Reell endring i mrd. kr
- 2.5 Anslått inntektsvekst (frie inntekter) og utgiftsvekst i 2011. Regnet fra inntektsnivå 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010. Mrd. kr
- 4.1 Bilaterale avtaler i konsultasjonsordningen fra 2011

1 Det 4. konsultasjonsmøtet

1.1 Konsultasjonsordningen

Konsultasjonsordningen er en etablert arena for dialog mellom regjeringen og kommunesektoren ved KS. Det er fire faste politiske møter i året, i tillegg til omfattende bilateral kontakt både politisk og administrativt.

Arenaen legger til rette for dialog om virkelighetsbeskrivelsen i sektoren og en samordnet diskusjon av aktuelle saker og reformer. Sentrale mål for ordningen er å ha en felles forståelse mellom staten og kommunesektoren om de oppgaver som kan realiseres innenfor en gitt inntektsramme, bidra til et best mulig beslutningsgrunnlag for regjering og Storting, mindre statlig styring og økt lokalt handlingsrom, stabile og forutsigbare rammebetingelser og effektiv ressursbruk.

Bilaterale samarbeidsavtaler mellom staten og KS innenfor enkeltsektorer og involvering av KS i arbeidet med kostnadsberegninger, er sentrale elementer i en mer forpliktende ordning. Ordningen med involvering av KS i arbeidet med kostnadsberegninger av reformer i kommunesektoren ble innført fra 2007. I tillegg har partene fra samme tid vært enige om å styrke arbeidet med samarbeidsavtaler på enkeltsektorer. Partene er enige om at konsultasjonsordningen har gitt en positiv utvikling mot de mål som er satt for ordningen, og at den har blitt mer forpliktende. Partene er enige om å fortsette arbeidet for en videre utvikling av et mer forpliktende samarbeid i tråd med de mål som er satt for konsultasjonsordningen knyttet til kommunesektorens rammebetingelser og kvalitetsheving av de kommunale tjenestene, samt på området samfunns- og næringsutvikling.

Konsultasjonsmøtene

De fire faste politiske møtene ledes av kommunal- og regionalministeren. For øvrig deltar politisk ledelse i Finansdepartementet på alle møtene og politisk ledelse i departement som har saker på dagsorden. KS er vanligvis representert ved et eget konsultasjonsutvalg utgått fra Hovedstyret i KS.

Møtene følger arbeidet med statsbudsjettet:

1. konsultasjonsmøte – før regjeringens første budsjettkonferanse

Tema: Rammene for kommuneopplegget i neste års statsbudsjett

2. konsultasjonsmøte – før fremleggelsen av RNB og kommuneproposisjonen

Tema: Reformert og utbygging av tjenestetilbudet (enkeltsaker fra fagdepartementene)

3. konsultasjonsmøte – før regjeringens sluttbehandling av budsjettet

Tema: Måloppnåelse foregående år (kommunale tjenester), bilaterale samarbeidsavtaler, samt reformer og utbygging av kommunale tjenester (eventuelle endringer i enkeltsaker fra fagdepartementene)

4. konsultasjonsmøte – etter fremleggelsen av statsbudsjettet

Tema: Oppsummering og klargjøring av innholdet i regjeringens budsjettforslag gjennom utarbeidelsen av Fellesdokumentet.

1.2 Fellesdokumentet 2010 - kommuneopplegget i forslaget til statsbudsjett for 2011

Foreliggende fellesdokument gir en helhetlig gjennomgang av regjeringens forslag til kommuneopplegg i statsbudsjettet for 2011, dvs. omtale av bevilgninger gjennom inntektssystemet på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, øremerkede satsinger på fagdepartementenes budsjetter og ev. andre tiltak.

I kapittel 2 presenteres helheten i opplegget for kommunesektoren i 2011 (makro), enkeltsaker er omtalt i kapittel 3.

Uttalelse fra landsstyret i KS til budsjettforslaget for 2011 ligger som vedlegg a.

1.3 Rapportering konsultasjonsåret 2010

Bilaterale samarbeidsavtaler

Arbeidet med bilaterale avtaler mellom staten og KS innenfor enkeltsektorer er styrket og videreutviklet som en del av en mer forpliktende konsultasjonsordning fra 2007.

Per oktober 2010 er det 8 bilaterale avtaler og én tilleggsavtale innenfor konsultasjonsordningen. Kjennetegn ved avtalene er:

- inngått på politisk nivå
- to parter, staten ved departementene og kommunesektoren ved KS
- begrenset varighet
- de er en del av den nasjonale dialogarenaen med kommunesektoren som konsultasjonsordningen representerer

Partene er enige om at avtaler bidrar til en mer systematisk, tettere og omfattende dialog og samarbeid mellom staten og kommunesektoren. KS bidrar til gjennomføringen med nettverk, arenaer, spredning og gjensidig utveksling av informasjon og erfaringer.

Det er videre enighet mellom partene om at det er utfordringer knyttet til avtaler som et reelt alternativ til sterkere styringsgrep, og at et stort antall avtaler kan bidra til å redusere kommunesektorens handlingsrom og minske mulighetene til lokalt å prioritere egne satsningsområder. Antall avtaler har økt fram til 2008, men det samlede tallet på avtaler har nå stabilisert seg og noen avtaler er faset ut. Alle gjeldende avtaler går ut ved årsskiftet 2010/2011, med unntak av avtalen om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren. Regjeringen og KS har derfor vurdert hvilke avtaler som skal gjelde fra 2011. Partene er enige om at seks avtaler skal gjelde fra 2011 og noen avtaler er fortsatt til vurdering, jf. nærmere omtale i kapittel 4.

Det vises for øvrig til rapporteringen på bilaterale avtaler i materialet fra det 3. konsultasjonsmøtet i 2010. En oversikt over alle gjeldende bilaterale samarbeidsavtaler ligger som vedlegg b).

Mer informasjon, bl.a. dokumenter fra konsultasjonsmøtene, alle bilaterale avtaler og Kommunal- og regionaldepartementets veileder om konsultasjonsordningen H-2228, ligger tilgjengelig på Kommunal- og regionaldepartementets og KS sine nettsider (www.krd.no og www.ks.no).

Kostnadsberegningssamarbeid

Rutiner for involvering av KS i arbeidet med kostnadsberegninger av statlig initierte reformer ble innført i 2007. Involvering av KS i slike beregninger skal bidra til å gjøre regjeringens beslutningsgrunnlag best mulig og tilrettelegge for en best mulig oppslutning om statlig initierte reformer i kommunesektoren. Rutinene er basert på rapporten *Om kostnadsberegninger av statlig initierte reformer i kommunesektoren*. Rapporten er tilgjengelig på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider www.krd.no.

Kostnadsberegninger er et fast tema på konsultasjonsmøtene. Ordningen med å involvere KS i kostnadsberegninger har bidratt til større bevissthet omkring økonomiske og administrative konsekvenser av statlige tiltak rettet mot kommunesektoren.

Ordningen innebærer å involvere KS ved kostnadsberegninger av oppgaveendringer og endringer i lover og forskrifter som har konsekvenser for kommunesektoren. Det vil alltid være nødvendig å foreta en skjønnsmessig vurdering av hvilke saker KS skal involveres i. Sentralt i en slik vurdering er bl.a. om arbeidet med reformen er kjent, reformens omfang og økonomiske størrelse, om det foreligger et godt grunnlag for å beregne økonomiske og administrative kostnader, og om involveringen vil innebære offentliggjøring av regjeringens interne budsjettarbeid eller prioriteringer. Involvering av KS skal ikke redusere regjeringens mulighet til å foreta helhetlige vurderinger og prioriteringer.

En oversikt over pågående arbeid og saker som er ferdigbehandlet i år, er gitt i vedlegg d.

I perioden 2007 t.o.m. 2009 ble det meldt opp 17 saker. Tre av disse er fortsatt til behandling. I 2010 er det meldt opp to saker som fortsatt er til behandling.

Utskrivingsklare pasienter ble meldt opp som sak til det 3. konsultasjonsmøtet i 2010, men går nå inn under involvering av KS i kostnadsberegning av samhandlingsreformen. Tabellen nedenfor viser utviklingen i antall kostnadsberegningssaker for årene 2007 til og med 2010.

Tabell 1.1 Kostnadsberegningssaker 2007–2010

År	Oppmeldte saker	Saker som ikke er avsluttet per oktober 2010
2007	8	<ul style="list-style-type: none"> • Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) • Nødnett
2008	6	<ul style="list-style-type: none"> • Økt kommunalt finansieringsansvar fysioterapi
2009	3	
2010	2	<ul style="list-style-type: none"> • Samhandlingsreformen:<ul style="list-style-type: none"> - kommunal medfinansiering ved innleggelser i spesialisthelsetjenesten - kommunalt ansvar for utskrivingsklare pasienter • Forskrift om likeverdig behandling av ikke-kommunale og kommunale barnehager.

2 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2011

2.1 Innledning

Aktiviteten i internasjonal økonomi har siden andre halvår 2009 vært på vei opp igjen, etter at finanskrisen førte til det sterkeste tilbakeslaget siden andre verdenskrig. Oppgangen ventes å fortsette neste år. Den statsfinansielle situasjonen i industrilandene skaper imidlertid en viss usikkerhet om utviklingen.

Norge har klart seg bedre enn de fleste andre land gjennom finanskrisen. Etter nedgang gjennom andre halvår 2008 og inn i 2009 tok den økonomiske aktiviteten seg opp igjen fra 2. kvartal i fjor. Ny informasjon siden framleggelsen av Revidert nasjonalbudsjett i mai tilsier at veksten i norsk økonomi fortsetter om lag som anslått, men at tempoet inn i 2010 var noe lavere enn tidligere lagt til grunn. Det er særlig privat konsum som har utviklet seg svakere enn ventet. Framover ventes det at veksten i det private konsumet vil ta seg opp igjen. I Nasjonalbudsjettet 2011 anslås veksten i BNP for Fastlands-Norge neste år til 3,1 prosent. Dette er 0,4 prosentpoeng mer enn lagt til grunn i Revidert nasjonalbudsjett 2010, og rundt ½ prosentpoeng over den beregnede trendveksten i økonomien.

Arbeidsmarkedet har vist en stabil utvikling den siste tiden. Fallet i sysselsettingen stoppet opp mot slutten av fjoråret, og ledigheten antas å holde seg forholdsvis stabil rundt 3½ prosent i 2010 og 2011. På bakgrunn av årets lønnsoppgjør anslås den samlede lønnsveksten i inneværende år til 3¼ prosent. Et høyt kostnadsnivå i Norge, svært lav lønnsvekst blant våre handelspartnere og usikre markedsutsikter for store deler av konkurranseutsatt sektor kan tilsi at oppgjørene også til neste år vil bli relativt moderate. Det er lagt til grunn en lønnsvekst på 3¼ prosent i 2011.

Regjeringen følger handlingsregelen for en gradvis innfasing av oljeinntekter i norsk økonomi, om lag i takt med utviklingen i forventet realavkastning av Statens pensjonsfond utland, anslått til 4 prosent av fondskapitalen. Handlingsregelen åpner for å bruke mer enn forventet fondsavkastning i år med konjunkturtilbakeslag, samtidig som bruken av oljeinntekter bør ligge under forventet realavkastning i år med høy aktivitet og press i økonomien. Denne handlefriheten er brukt aktivt i 2009 og 2010 for å dempe virkningene av finanskrisen på sysselsetting og arbeidsledighet. Som følge av dette er imidlertid bruken av oljeinntekter kommet opp på et nivå vesentlig over 4-prosentbanen. Etter hvert som veksten tar seg opp og utsiktene bedres, er det viktig å vende tilbake til 4-prosentbanen. En ekspansiv budsjettpolitikk i nedgangskonjunkturer må etterfølges av innstramminger når situasjonen i økonomien normaliseres, slik at den økonomiske politikken kan legge til rette for en stabil økonomisk utvikling både på kort og lang sikt.

Med utsikter til vekst over trend i fastlandsøkonomien i 2011 og stabilisering av ledigheten klart under det historiske gjennomsnittet, vil det være i tråd med handlingsregelen å stramme til i budsjettet og redusere avstanden til 4-prosentbanen. Regjeringen har funnet det riktig å holde oljepengebruken reelt uendret fra 2010 til 2011, målt ved det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet. Dette tilsvarer en

budsjettinnstramming på 0,2 prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge. Budsjettet bidrar dermed til å dempe aktivitetsveksten i norsk økonomi neste år, etter to år med kraftige stimulanter gjennom finanspolitikken. Innretningen av 2011-budsjettet er begrunnet i både hensynet til de statlige finansene på lang sikt og hensynet til pengepolitikken, kronekursen og konkurranseutsatte sektorer.

2.2 Utviklingen i kommunesektorens økonomi og aktivitet

Kommunesektoren har vært igjennom en periode med forholdsvis sterk reell inntektsvekst. Fra 2005 til 2010 sett under ett anslås den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter til om lag 41 mrd. 2010-kroner eller 15 prosent. Dette gir en gjennomsnittlig årlig realvekst på om lag 2,8 prosent. Til sammenlikning anslås den gjennomsnittlige årlige inntektsveksten i perioden fra 1990 til 2005 til 2,2 prosent. Om lag halvparten av inntektsveksten i femårsperioden fra 2005 til 2010 har kommet i form av økte frie inntekter. Utviklingen i 2010 er nærmere omtalt i avsnitt 2.3.

Sektorens inntekter finansierer løpende tjenesteproduksjon og investeringer i kommunesektoren. Et veid gjennomsnitt av sysselsetting, produktinnsats og brutto realinvesteringer brukes som en indikator på den samlede aktivitetsutviklingen i kommuneforvaltningen. Indikatoren er et mål på hva som settes inn i produksjonen, ikke hva som faktisk produseres, og den fanger derfor ikke opp forbedringer i tjenestetilbudet som følge av en mer effektiv ressursbruk. Basert på indikatoren vokste aktiviteten i kommunesektoren i årene 2004-2006 langsommere enn kommunesektorens samlede inntekter. Det må ses i sammenheng med at det var behov for finansiell konsolidering etter at aktiviteten, og dermed utgiftene, hadde økt raskere enn inntektene i flere år. Høy vekst i kommunesektorens inntekter de siste årene har bidratt til at aktivitetsveksten i sektoren igjen har tatt seg betraktelig opp. For perioden fra 2005 til 2010 anslås den gjennomsnittlige årlige aktivitetsveksten i kommunesektoren til om lag 3 ½ prosent, mot en gjennomsnittlig vekst på 2,2 prosent per år i perioden 1990-2005. Det midlertidige vedlikeholdstilskuddet fra januar 2009 er da holdt utenom. I første halvår 2010 var det ifølge kvartalsvis nasjonalregnskap sysselsatt om lag 517 000 personer i kommuneforvaltningen, 70 000 flere enn i første halvår i 2005. Antall årsverk har økt noe mindre enn dette som følge av en relativ høy andel deltidsansatte. Kommunesektorens investeringer i bygg og anlegg har også økt sterkt de siste årene. I 2009 lå investeringene 35 prosent høyere enn i 2005. Målt i forhold til inntektene har bruttoinvesteringene i kommunesektoren kommet opp på et rekordhøyt nivå. Den sterke veksten må ses i sammenheng med Regjeringens satsing på full barnehagedekning, men også høy vekst i de kommunale investeringene innenfor pleie og omsorg og flere andre tjenesteområder.

Nettofinansinvesteringer viser forskjellen mellom kommunesektorens samlede inntekter og samlede utgifter medregnet investeringer, mens lån og avdrag er holdt utenom. Kommuneforvaltningens nettofinansinvesteringer falt fra slutten av 1990-tallet og fram til 2003, da underskuddet utgjorde om lag 7 prosent av de samlede

inntektene. Deretter bedret resultatet seg, og i 2006 tilsvarte kommuneforvaltningens netto finansinvesteringer 0,3 prosent av inntektene. Sterk utgiftsvekst i 2007 og 2008, i tillegg til store tap på finansielle plasseringer, førte til negative nettofinansinvesteringer på henholdsvis 4,5 og 8,7 prosent av de samlede inntektene. Ut fra foreløpige regnskapstall kan nettofinansinvesteringene i kommunesektoren anslås til -6,8 prosent av inntektene i 2009. De store underskuddene de siste årene må ses i sammenheng med høye bruttoinvesteringer i kommuneforvaltningen. Nettogjelden i kommunesektoren anslås å stige til i overkant av 40 prosent av inntektene i 2009, som er mer enn det dobbelte av nivået for ti år siden da nettogjelden var på sitt laveste.

Tabell 2.1 Kommunesektorens inntekter, aktivitet og netto finansinvesteringer (overskudd). Reell endring i prosent fra året før¹⁾

	Samlede inntekter	Frie inntekter	Aktivitet ²⁾	Overskudd, prosent av inntektene
2001	1,6	1,6	2,8	-3,6
2002	1,1	-1,0	1,7	-7,3 ³⁾
2003	0,6	-0,5	0,9	-7,4
2004	3,8	3,4	1,6	-4,7
2005	3,4	2,8	-1,1	-1,4
2006	5,6	6,2	2,9	0,3
2007	1,4	-0,7	5,3	-4,5
2008	1,0	0,0	3,3	-8,7
2009	3,9	3,0	2,8	-6,8
2010	2,3	1,8	3,2	-
2011	1,5	0,7	-	-

¹⁾ Inntektsveksten er korrigert for endringer som følger av endret organisering av offentlig tjenestetilbud og andre budsjettekniske forhold.

²⁾ Aktiviteten i kommunesektoren måles ved en indikator der endringene i sysselsetting, produktinnsats og brutto realinvesteringer veies sammen. Som vektor brukes de andelene som lønnskostnader (inkludert pensjonsutgifter), produktinnsats og brutto realinvesteringer utgjør av utgiftene til de tre kostnadsartene sett under ett. Det midlertidige vedlikeholdstilskuddet på 4. mrd. kroner i 2009 er holdt utenom.

³⁾ Tilskudd til gjeldslette mv. på 21,6 mrd. kroner i forbindelse med sykehusreformen er holdt utenom.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Netto driftsresultat brukes av bl.a. Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) som hovedindikator for økonomisk balanse i kommunesektoren. Netto driftsresultat er et mål på hvor mye kommunene kan disponere til avsetninger og investeringer etter at driftsutgifter, netto renter og avdrag er betalt. TBU har foretatt beregninger som indikerer at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet bør ligge på om lag 3 prosent av driftsinntektene over tid for at sektoren skal sitte igjen med tilstrekkelige midler til avsetninger og investeringer. Netto driftsresultat for 2009 er anslått til 3,0 prosent fordelt med 4,5 prosent for fylkeskommunene, 3,2 prosent for Oslo og 2,7 prosent for kommunene utenom Oslo. Tabell 2.2. viser utviklingen i netto driftsresultat. For perioden 2006-2009 sett under ett, har det gjennomsnittlige netto driftsresultatet i kommunesektoren tilsvart 2,8 prosent av inntektene.

Tabell 2.2 Netto driftsresultat. Prosent av samlede inntekter

	Kommunene utenom Oslo	Fylkeskommunene	Oslo	Kommunesektoren i alt
1997	5,1	2,5	7,7	4,6
1998	1,9	0,4	6,1	2,0
1999	1,9	-0,7	0,3	1,0
2000	2,5	-0,2	2,8	1,7
2001	1,9	-1,8	2,8	0,9
2002	0,1	0,9	2,9	0,6
2003	0,7	1,1	-0,6	0,6
2004	2,0	4,3	1,1	2,2
2005	3,5	4,0	3,6	3,6
2006	5,2	5,3	8,0	5,5
2007	1,9	4,0	4,6	2,5
2008	-0,6	2,9	3,9	0,4
2009	2,7	4,5	3,2	3,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Antall kommuner som er registrert i ROBEK (Register for betinget godkjenning og kontroll) og som må ha godkjenning fra fylkesmannen for å kunne foreta gyldige vedtak om låneopptak og langsiktige leieavtaler, avtok fra en topp på 118 registrerte kommuner i andre halvår 2004 til 42 i andre halvår 2007. Antall registrerte kommuner har siden holdt seg på et relativt lavt nivå, og per 18. oktober var det 47 kommuner i

ROBEK. De siste endringene i ROBEK er foretatt i etterkant av at kommunestyrene og fylkestingene har vedtatt årsregnskapet for 2009. Det er for tiden ikke registrert noen fylkeskommuner i ROBEK.

2.3 Kommunesektorens inntekter i 2010

Kommuneopplegget for 2010 innebar en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 8,0 mrd. kroner, tilsvarende 2,6 prosent, regnet fra anslått inntektsnivå for 2009 i Revidert nasjonalbudsjett 2009. De frie inntektene ble anslått å øke reelt med rundt 4,2 mrd. kroner. Vekstanslagene i Nasjonalbudsjettet 2010 var dermed høyere enn varslet i Kommuneproposisjonen 2010. Målt ut fra daværende anslag på regnskap for 2009, der det ble tatt hensyn til oppjustering av skatteanslagene for 2009, samt en økning i det statlige tilskuddet til ressurskrevende tjenester, ble veksten i samlede inntekter anslått til 6,0 mrd. kroner i 2010, mens de frie inntektene ble anslått å øke med 3,0 mrd. kroner.

Skatteinntektene til kommunesektoren i 2009 samlet sett ble knapt 0,5 mrd. kroner lavere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2010. Nedjusteringen må ses i sammenheng med skatteavregning og likning for inntektsåret 2008. I Revidert nasjonalbudsjett 2010 ble dermed den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter fra 2009 til 2010 anslått til 7,0 mrd. kroner. Den reelle veksten i de frie inntektene ble anslått til 3,5 mrd. kroner.

Ny informasjon om skatteinngangen trekker i retning av at kommunesektorens skatteinntekter i 2010 vil kunne bli om lag 0,8 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i Revidert nasjonalbudsjett 2010. Samtidig anslås kommunesektorens utgifter knyttet til ressurskrevende tjenester noe lavere enn i Revidert Nasjonalbudsjett 2010. Dette innebærer lavere refusjoner fra staten, som isolert sett trekker kommunesektorens inntekter ned, men ikke endrer det reelle handlingsrommet i sektoren. Videre bidrar høyere lønnsvekst i kommunesektoren til at anslaget for kostnadsveksten i 2010 er oppjustert med knapt 0,2 prosentpoeng siden Revidert nasjonalbudsjett til 3¼ prosent. Oppjusteringen utgjør 0,4 mrd. kroner i økt kostnadsnivå. Anslaget for gjennomsnittlig lønnsvekst for alle grupper er ikke endret.

Alt i alt anslås veksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2010 nå til 7,1 mrd. kroner, mens veksten i de frie inntektene anslås til 3,9 mrd. kroner. Sammenliknet med Revidert nasjonalbudsjett 2010 er anslagene oppjustert med henholdsvis 0,1 og 0,4 mrd. kroner.

Tabell 2.3 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2010. Anslag på ulike tidspunkt. Mrd. 2010-kroner og prosentvis vekst

	Samlede inntekter		Frie inntekter	
	Mrd.	Prosent	Mrd.	Prosent
Nasjonalbudsjettet 2010	6,0	1,9	3,0	1,3
Revidert nasjonalbudsjett 2010	7,0	2,2	3,5	1,6
Nasjonalbudsjettet 2011	7,1	2,3	3,9	1,8

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

2.4 Hovedpunkter i kommuneopplegget 2011

I kommuneproposisjonen for 2011 la regjeringen opp til reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 4 og 5 mrd. kroner i 2011. Det ble lagt opp til reell vekst i kommunesektorens frie inntekter på mellom 2½ og 3 mrd. kroner. Regjeringen legger i budsjettet for 2011 opp til en realvekst i de samlede inntektene i 2011 på 5,7 mrd. kroner, tilsvarende 1,7 prosent. Av den samlede veksten er 2,75 mrd. kroner frie inntekter. Det tilsvarer en realvekst på 1 prosent.

Pris- og lønnsvekst for kommunesektoren i 2011 er anslått til 2,8 prosent. Kommunesektoren er kompensert for dette innenfor de foreslåtte inntektsrammene for 2011. Realveksten i kommunesektorens inntekter kommer i tillegg til kompensasjonen for pris- og lønnsvekst.

Tabell 2.4 Hovedkomponenter i inntektsveksten i 2011. Reell endring i mrd. kr.

	Målt ift. anslått inntektsnivå for 2010 i RNB 2010	Målt i forhold til anslått inntektsnivå for 2010 i NB 2011
Frie inntekter	2,75	1,9
Tiltak finansiert over rammetilskuddet*	1,5	1,5
Øremerkede overføringer	1,2	1,4
Gebyrinntekter	0,2	0,2
Samlede inntekter	5,7	5,1

* Herav om lag 1,2 mrd. kroner til barnehager. Det knytter seg til helårsvirkning i 2011 av nye barnehageplasser i 2010, nominell videreføring av maksimal foreldrebetaling i barnehager og likeverdig behandling kommunale/ikke-kommunale barnehager.

Inntektsveksten i 2011 på 5,7 mrd. kroner er regnet ut i fra anslått inntektsnivå i 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010. Dette er i samsvar med vanlig praksis. Regnet i forhold til anslag på regnskap for 2010, der det bl.a. tas hensyn til at skatteanslaget for 2010 er justert opp med 800 mill. kroner, innebærer budsjettforslaget en reell økning i de samlede inntektene på om lag 5,1 mrd. kroner, tilsvarende 1,5 prosent.

Regjeringens hovedprioriteringer innenfor kommuneopplegget 2011 er:

- Vekst i frie inntekter på 2,75 mrd. kroner (jf. pkt. 2.5)
- Satsing på det kommunale barnevernet med et nytt øremerket tilskudd på 240 mill. kroner
- Nominell videreføring av foreldrebetaling i barnehager.
- Opptapping av likeverdig behandling av kommunale/ikke-kommunale barnehager
- Investeringsrammen i rentekompensasjonsordningen for skole og svømmeanlegg utvides med 2 mrd. kroner
- Investeringsrammen i rentekompensasjonsordningen for kirkebygg utvides med 400 mill. kroner
- Investeringsrammen i rentekompensasjonsordningen for fylkesveier utvides med 2 mrd. kroner
- Investeringstilskudd til 2000 nye omsorgsboliger/sykehjemsplasser
- Opptappingsplanen innenfor rusfeltet forlenges til 2012, og tilskudd til kommuner styrkes med 70 mill. kroner

2.5 Nærmere om kommunesektorens frie inntekter i 2011

Kommunesektoren styres i stor grad gjennom de inntektsrammer som fastsettes av Stortinget. Kommunesektoren har et selvstendig ansvar for å tilpasse utgiftene til de fastsatte inntektsrammene. Ny aktivitet i kommunesektoren må for en stor del finansieres gjennom vekst i frie inntekter, effektivisering og omprioritering.

Kommunesektorens frie inntekter består av rammetilskudd og skatteinntekter, og anslås til 265 mrd. kroner i 2011. Kommunesektoren kan disponere de frie inntektene i tråd med lokale prioriteringer innenfor rammen av gjeldende lover og regelverk. Som følge av forslaget om å innlemme øremerkede tilskudd til barnehager i de frie inntektene, øker andelen frie inntekter av de samlede inntektene betydelig i 2011. Andelen frie inntekter anslås til vel $\frac{3}{4}$ av kommunesektorens inntekter i 2011. Medregnet momskompensasjon, som etter Regjeringens syn kan betraktes som frie inntekter, kan andelen frie inntekter anslås til 80 prosent i 2011.

Regjeringen legger opp til reell vekst i de frie inntektene i 2011 på 2,75 mrd. kroner. Regnet i forhold til anslag på regnskap for 2010 der det tas hensyn til at skatteanslaget er oppjustert med 800 mill. kroner, anslås realveksten i de frie inntektene i 2011 til 1,9

mrdr. kroner. I det følgende gjennomgås enkelte forhold som har betydning for disponeringen av de frie inntektene i 2011:

Demografi

Veksten i frie inntekter må ses i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen. Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) utarbeider anslag for merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen forutsatt at dekningsgrad, standard og produktivitet i tjenesteytingen holdes uendret. Utvalget understreker at utgiftsberegningene er beheftet med usikkerhet.

Beregninger utført av TBU i mars indikerte at kommunesektoren kunne få merutgifter i 2011 på om lag 2,4 mrd. 2010-kroner knyttet til den demografiske utviklingen. I juni la Statistisk sentralbyrå fram nye befolkningsframskrivninger som viser en noe høyere befolkningsvekst framover. De nye framskrivningene innebærer isolert sett en oppjustering av merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen med 200 mill. kroner, til om lag 2,6 mrd. 2010-kroner. Dette er utgifter som må dekkes av kommunesektorens samlede inntekter. Kommunal- og regionaldepartementet anslår den delen av kommunesektorens merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen som må dekkes av frie inntekter til om lag 2,1 mrd. 2010-kroner.

Pensjonskostnader

Kommunesektoren anslås å få økte pensjonskostnader ut over det som dekkes av den kommunale deflatoren på 600 mill. kroner i 2011.

Tabell 2.5 Anslått inntektsvekst (frie inntekter) og utgiftsvekst i 2011. Regnet fra inntektsnivå 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010. Mrd. kr

Frie inntekter	2,75
Veksten i frie inntekter legger til rette for å dekke følgende utgifter:	
Demografi	2,1
Pensjonskostnader	0,6
Totalt	2,7

KS-merknad

Demografi

Merkostnadene for demografi for 2011 er nå anslått til 2,6 mrd kroner i 2010-priser. Dette må dekkes av kommunesektorens samlede inntekter. Befolkningsveksten vil også generere inntekter ved at volum på brukerbetaling, gebyrer vil øke. Korrigert for dette anslås de økte demografikostnadene til 2,4 mrd. kroner. Det kan også argumenteres for at deler av befolkningsveksten vil utløse økte øremerkede tilskudd, hvis tilskuddene er aktivitetsbaserte. KS viser til at TBU drøftet dette spørsmålet i sitt møte i september, og vil foreta en nærmere gjennomgang av saken senere i høst. KS ønsker å avvente behandlingen i utvalget før man konkluderer på dette punktet.

KS vil også peke på at befolkningsveksten så langt i 2010 har vært sterkere enn hva som synes forenlig med framskrivningen som ligger til grunn for de oppdaterte kostnadsberegningene. Det er således argumenter som trekker både i retning av svakere og sterkere kostnadsvekst enn de 2,4 mrd. kroner nevnt ovenfor. KS mener derfor at en på det nåværende tidspunkt bør legge til grunn at de frie inntektene må dekke om lag 2,4 mrd. kroner av demografiveksten i 2010-priser.

Av realveksten i frie inntekter på 2,7 mrd kroner, regnet fra anslaget for 2010 i revidert nasjonalbudsjett, vil 1,9 mrd kroner komme i regnskapsåret 2011.

Merskatteveksten på 800 mill. kroner får kommunesektoren beholde i 2010, men den videreføres ikke i 2011. Merkostnadene på 400 mill. kroner som følger av høyere kostnadsvekst, vil imidlertid kommunesektoren dra med seg videre, og må dermed finansieres over veksten i de frie inntektene i 2011, sett i forhold til RNB 2010.

KS-merknad slutt

Svarmerknad Kommunal- og regionaldepartementet

Departementet vil peke på at merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen ikke bare påvirkes av befolkningsveksten i seg selv, men også av endringer innen de enkelte aldersgrupper. Endelige tall for befolkningsveksten i 2010 fordelt på aldersgrupper vil ikke være kjent før i februar 2011. Departementet forholder seg til SSBs befolkningsframskrivinger inntil endelige befolkningstall for 2010 er kjent.

Som følge av lønnsoppgjøret i kommunal sektor som ble avsluttet i juni, er anslaget på sektorens lønnsutgifter i 2010 oppjustert med på 400 mill. kroner sammenliknet med anslaget i RNB 2010. Økte lønnsutgifter i 2010 som følge av lønnsoppgjøret må på vanlig måte dekkes innenfor sektorens budsjetttrammer for inneværende år.

Departementet vil også peke på at kommunesektoren er selvstendig part i lønnsforhandlingene og ansvarlig for det lønnsoppgjøret som er framforhandlet.

Svarmerknad Kommunal- og regionaldepartementet slutt

KS-merknad

Lønnsveksten i kommunesektoren skjer i en avveining mellom et lønnsnivå som skal til for å sikre kompetent arbeidskraft og et kostnadsnivå som skal gi innbyggerne flest og best mulige tjenester innenfor sektorens økonomiske handlingsrom. Det er liten grunn til å tro at lønnsveksten er sterkere enn det som skal til for å sikre tilgangen på arbeidskraft. Gjennom de siste 25 årene har således lønnsveksten i kommunesektoren gjennomgående vært i underkant av den gjennomsnittlige lønnsveksten for norsk økonomi, og for øvrig også i underkant av lønnsveksten i staten. Dette synliggjør at sektoren systematisk er en lojal medspiller i den omforente modellen for lønnsdannelse i Norge (frontfagmodellen). At kommunesektoren i 2010 ligger an til å få en noe høyere lønnsvekst enn gjennomsnittet av andre sektorer endrer ikke dette bildet.

Lønnsveksten i kommunesektoren for 2010 må for øvrig sees på bakgrunn av at lønnsoppgjøret endte i konflikt, og påfølgende mekling. Resultatet på 3,45 prosent var på linje med anslaget i Statsbudsjettet for 2010 på 3,5 prosent. Det var også på linje med resultatet i statens oppgjør. Det var i RNB at Finansdepartementet satte ned lønnsveksten til 3¼ prosent.

KS ser at det er en utfordring for kommunesektoren at Finansdepartementets lønnsanslag for det enkelte år tenderer til å undervurdere lønnsveksten i norsk økonomi. Dette kan forstås på bakgrunn av at Regjeringen vil være varsomme med å komme med et for høyt lønnsanslag, av frykt for at anslaget skal fungere som et gulv for lønnsoppgjørene – nettopp hva som skjedde i 2010. Undervurdering av lønnsveksten i statsbudsjettene betyr at selv om lønnsveksten i kommunesektoren gjennomgående har vært i underkant av den gjennomsnittlige lønnsveksten for norsk økonomi, har den likevel ofte vært høyere enn det som har vært lagt til grunn i statsbudsjettene og i anslagene på realvekst i frie inntekter for gjeldende år i forbindelse med framleggelsen av RNB/Kommuneproposisjonen. Dermed må kommunesektoren ofte bruke den budsjetterte realveksten i de frie inntektene til å dekke inn merkostnadene av lønnsoppgjøret året før.

De siste 5 år er følgende anslagsendringer på den kommunale deflator for gjeldende år gjort av Finansdepartementet i forbindelse med framleggelsen av neste års statsbudsjett i oktober (sammenlignet med anslaget i RNB i mai samme år)

2006: + 0,4 pst

2007: + 0,2 pst

2008: + 0,8 pst

2009: 0

2010: + 0,15 pst

KS mener at denne tendensen til undervurdering av kommunal lønns- og prisstigning, og konsekvensene for finansieringen av de kommunale tjenestene, bør problematiseres nærmere av Regjeringen.

KS-merknad slutt

Svarmerknad fra Finansdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet

Utformingen av kommuneopplegget i de årlige budsjetttrundene tar utgangspunkt i oppdatert informasjon om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren, herunder om kostnadsveksten i sektoren. Den anslåtte realveksten i kommunesektorens samlede inntekter på 41 mrd. kroner siden 2005 er for eksempel beregnet med utgangspunkt i siste tilgjengelige anslag for kostnadsveksten i sektoren.

KS viser til at lønns- og kostnadsveksten de siste årene er oppjustert. Finansdepartementets anslag for lønnsveksten i nasjonalbudsjettdokumentene inngår som en del av anslagene for utviklingen i norsk økonomi for øvrig. Anslag for både lønnsveksten og øvrige anslag gjøres etter beste skjønn. Slike anslag er imidlertid beheftet med usikkerhet. Norsk økonomi var i en kraftig oppgangsperiode i årene forut for finanskrisen. I likhet med de fleste prognosemakere, kan man i ettertid slå fast at man i noen grad undervurderte styrken i veksten i disse årene og hvor langvarig den ville bli.

Oppgangskonjunktoren førte også til sterk skattevekst. Det er derfor relevant å se på hvordan den faktiske inntektsveksten har utviklet seg sammenliknet med anslaget i de enkelte års budsjetter. Som det framgår av tabellen nedenfor, har realveksten i kommunesektorens samlede og frie inntekter blitt høyere enn anslått i fire av de fem siste årene. For disse årene viser altså endelige regnskapstall en høyere reell inntektsvekst enn lagt opp til i de enkelte års budsjetter. Merveksten i kommunesektorens inntekter anslås til vel 2 mrd. 2010-kroner i gjennomsnitt per år i perioden fra 2005 til 2010. For de frie inntektene anslås merveksten til om lag 1,8 mrd. 2010-kroner i gjennomsnitt per år. Samlet sett har altså anslagsendringer slått svært godt ut for kommunene.

Tabell 1.1 Realvekst i kommunesektorens inntekter. Anslag gitt i budsjettet for det enkelte år og regnskap.
Prosent

	Samlede inntekter			Frie inntekter		
	Budsjett- opplegg ¹⁾	Regnskap	Differanse	Budsjett- opplegg ¹⁾	Regnskap	Differanse
2006	2,8	5,6	2,8	3,0	6,2	3,2
2007	0,9	1,4	0,5	-0,4	-0,7	-0,3
2008	1,5	1,0	-0,5	-0,4	0,0	0,4
2009	3,4	3,9	0,5	2,3	3,0	0,7
2010	1,9	2,3²⁾	0,4	1,3	1,8²⁾	0,5
Gjennomsnitt per år:						
- Prosentpoeng			0,7			0,9
- Mrd. 2010-kroner			2,1			1,8

1) Tallene er anslått prosentvis vekst i hhv. samlede og frie inntekter i nasjonalbudsjettet for det enkelte år målt i forhold til anslag på regnskap. For 2006 er tilleggsproposisjonen fra Regjeringen Stoltenberg II benyttet som sammenlikningsgrunnlag, mens det for 2009 er det benyttet tall fra tilleggsproposisjonen i januar 2009, samt tatt hensyn til at rammetilskuddet ble økt med 1,2 mrd. kroner i RNB09.

2) Anslag for 2010 i Nasjonalbudsjettet 2011.

Svarmerknad fra Finansdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet slutt

3 Kommunesektorens oppgaver og tjenester

Alle sakene nedenfor er nærmere omtalt i Prop. 1 S (2010-2011) for det enkelte departement.

Merknader fra KS som står ukommentert, har regjeringen tatt til orientering.

3.1 Arbeidsdepartementet

Innlemming av midler til kvalifiseringsprogrammet

Bevilgningen til kvalifiseringsprogrammet innlemmes i rammetilskuddet til kommunene i 2011. I 2010 fikk kommunene bevilget 769 mill. kroner i øremerkede midler til kvalifiseringsprogrammet. I tillegg kom refusjon for individstønad knyttet til tiltaksdeltakelse. De kommunale kostnadene knyttet til kvalifiseringsprogrammet er for 2011 anslått til om lag 835 mill. kroner. Dette tilsier en økning på om lag 65 mill. kroner sammenlignet med inneværende års bevilgning. Det foreslås videre å legge om refusjonsordningen for individstønad for deltakere på kvalifiseringsprogram, slik at individstønad på til sammen om lag 405 mill. kroner innlemmes i rammetilskuddet til kommunene. Dette innebærer at til sammen om lag 1 240 mill. kroner bevilges til formålet i 2011.

Det innlemmede beløpet gis en særskilt fordeling i 2011 og holdes utenfor fordelingen etter kostnadsnøklerne i inntektssystemet. Den nye sosialhjelpsnøkkelen legges til grunn i beregningen for utbetaling av midler til enkeltkommuner. Samtidig justeres tildelingen slik at det ikke blir urimelige avvik i fordelingen for 2011 sammenliknet med 2010. Kvalifiseringsprogrammet har vært en kostnadsberegningssak, jf. nærmere omtale i kap. 5.3.

Handlingsplan mot fattigdom

Tiltak i handlingsplan mot fattigdom som er iverksatt tidligere år videreføres i hovedsak i 2011. Dette gjelder bl.a. kvalifiseringsprogrammet (se egen sak). Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2011 en satsing på tiltak for rusmiddelavhengige, tiltak for økt fullføring i videregående opplæring, en styrking av program for basiskompetanse i arbeidslivet, bedre studiefinansieringsordning for studenter med nedsatt funksjonsevne og endringer i reglene om bidragsforskott og gebyr ved fastsettelse og endring av bidrag.

Regjeringen vil som en oppfølging av Fordelingsutvalgets innstilling (NOU 2009: 10) legge fram en stortingsmelding om fordelingspolitikken våren 2011. Regjeringens strategi for å forebygge og bekjempe fattigdom vil inngå. Problemstillinger knyttet til barn og unge vil bli spesielt vektlagt.

Regjeringen vil videreføre samarbeidet med kommunesektoren om å forebygge og bekjempe fattigdom, bl.a. gjennom konsultasjonsordningen.

Samarbeid om NAV-kontor

I Prop. 1 S (2010-2011) har Arbeidsdepartementet oppsummert forslagene fra ekspertgruppen som så på arbeidsdelingen og samhandlingen mellom NAV-kontor og forvaltningsenheter, samt høringsuttalelsene til denne. I departementets vurdering heter det bl.a. at ”Departementet er innstilt på å drøfte med KS og Oslo kommune et forslag om å lovfeste at det skal være én leder med fullt faglig og administrativt ansvar ved NAV-kontorene”. Videre heter det også at ”Arbeidsdepartementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet vil med utgangspunkt i (ramme)avtalen og felleserklæringen invitere kommunesektoren og KS til et nærmere samarbeid om utvikling av NAV-kontoret. Det kan være aktuelt å nedfelle dette i en egen rammeavtale mellom KS og Arbeidsdepartementet. Viktige elementer som bør inngå i en samlet prosess mellom de to partene vil være de spørsmålene som er omtalt av ekspertgruppen knyttet til kommunal oppgavebredde, utvikling av et styringssystem for NAV-kontorene basert på felles mål- og resultatindikatorer, ett vs. to avtaleverk for ansatte i NAV-kontorene og opplegg for en forskningsbasert evaluering av kommunal oppgavebredde for NAV-kontoret.”

Arbeidsdepartementet vil ta kontakt med KS for å avklare hvordan arbeidet kan følges opp.

KS-merknad:

KS er positive til invitasjon om samarbeid om utvikling av det felles lokalkontoret i NAV. KS er likevel svært kritiske til å lovfeste en bestemt lederstruktur for lokalkontorene. Lokalkontorene varierer fra 3 ansatte til ca 220 ansatte. For å fungere godt trenger kontorene fleksibilitet og lokal handlefrihet i valg av organisering, ikke lovbestemte bindinger.

Det foreligger da heller ingen forskningsbasert evaluering som tilsier at lokalkontorene i de 17 kommunene, hvor det er valgt todelt ledelse, fungerer dårligere – eller har lavere brukertilfredshet enn kontorene med enhetlig ledelse i de øvrige 413 kommunene. NAV har flere alvorlige- og langt mer reelle utfordringer enn lederstruktur ved lokalkontorene i disse 17 kommunene - og som sterkere påkaller en dialog og samarbeid mellom Arbeidsdepartementet og KS.

KS-merknad slutt

3.2 Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Barnevern – styrking av kommunalt barnevern

Det har vært en økning av barn og unge som mottar hjelp fra barnevernet de senere årene. I løpet av 2009 var det 46 500 barn og unge som mottok hjelp, en økning på 5,3 prosent fra 2008. I 2009 mottok 38 700 barn og unge hjelpetiltak, mens 7 800 barn var under barnevernets omsorg. Samtidig har ikke antallet ansatte økt i samme grad. Det var i alt 3 415 årsverk i det kommunale barnevernet ved utgangen av 2009, en økning på 3,7 prosent fra året før. Barneverntjenestene og fylkesmennene rapporterer om at barn har mer sammensatte behov enn tidligere og trenger tettere oppfølging. For å gi barnevernsbarna riktig hjelp, forutsettes det også et tettere samarbeid med andre tjenester for barn og unge.

For å møte disse utfordringene foreslår regjeringen derfor å øremerke 240 mill. kroner i 2011 til å styrke det kommunale barnevernet.

Midlene skal fordeles fylkene med utgangspunkt i delkostnadsnøkkelen for barnevern justert etter reell belastning i barneverntjenestene i fylket. Fylkesmannen skal tildele midler med utgangspunkt i søknad fra kommunen. Ved vurdering av søknader om stillinger i kommunene skal det tas utgangspunkt i den reelle belastning i barnevernet, delkostnadsnøkkel for barnevernet og fylkesmannens vurdering med utgangspunkt i risikovurdering og tilsynskunnskap. Søknad fra kommunene skal være politisk behandlet. Hovedandel av midlene skal anvendes til å øke antall stillinger, men kommuner med nok stillinger skal kunne søke om midler til andre tiltak som styrker barnevernet. Departementet utarbeider rundskriv med nærmere beskrivelse av søknadskriterier i løpet av oktober 2010.

Merknad fra KS

Det er lagt opp til en svært detaljstyrt øremerking i barnevernet. KS mener at en fordeling av midler etter kostnadsnøkklene, med etterfølgende rapportering, ville gitt en mer legitim og langt mindre ressurskrevende ordning. I det opplegget som Regjeringen skisserer skal det brukes åtte mill. til fylkesmennenes administrasjon av øremerkingen. En må anta at 430 kommuner til sammen må bruke vel så mye ressurser til søknader, planer og rapportering.

KS ønsker en mer helhetlig satsing for utsatte barn og unge. Utfordringene i barnevernet er sammensatte, og øremerking til flere saksbehandlerstillinger kan ikke alene løse problemer med å komme tidlig nok inn, mangel på fosterhjem eller problemer i oppgave- og ansvarsforholdene mellom kommunalt og statlig barnevern. KS mener at en helhetlig satsing må innebære at kommunene får større innflytelse på den statlige tiltakskjeden.

Merknad KS slutt

Svarmerknad Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet synes det er positivt at mange kommuner har økt sin innsats til kommunalt barnevern. Begrunnelse for regjeringens forslag om øremerking av midlene i 2011 er erfaringer fra 2010. Den viser at veksten i antall ansatte i kommunalt barnevern i 2010 har vært langt lavere enn forventet ut fra økningen i kommunenes frie inntekter. Det er i dag for stor variasjon i det kommunale barnevernets kapasitet. Mange barn får ikke hjelp og mange kommuner bryter barnevernloven på sentrale områder.

Regjeringen foreslår derfor en mer målrettet innsats gjennom øremerkede midler i 2011 for å bedre barnevernet i de mest utsatte kommunene. En fordeling til kommunene kun etter kostnadsnøkkelen vil gi svært små summer, spesielt til små kommuner som har store utfordringer. Det er satt av midler til administrativ oppfølging fra fylkesmennene tilsvarende om lag 3 pst av samlet bevilgning. BLD vil gjøre KS oppmerksom på at det legges opp til en svært enkel søknadsprosess for kommunenes vedkommende. Søknad skal imidlertid være politisk behandlet i kommunen. Dette for å sikre politisk forankring og politisk oppmerksomhet om barnevernet.

Regjeringen er enig med KS i at det er viktig med en helhetlig satsing på barn og unge. Derfor har BLD også tatt opp med KS forslag om en utvidelse av virkeområde for ny samarbeidsavtale til å omfatte et bredere perspektiv på barn og unges oppvekst og levekår.

BLD er enig med KS om at ansvars – og oppgavedelingen mellom kommunalt og statlig barnevern må bedres. Vurdering av ansvar og oppgavedeling er en av de prioriterte deloppdragene i evalueringen av forvaltningsreformen i barnevernet. BLD vil på en hensiktsmessig måte involvere KS i å følge denne evalueringen.

Merknad BLD slutt

Styrking av Fylkesnemndene

Det har vært en økning i antall behandlingssaker i fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. Regjeringen foreslår at bevilgningen til fylkesnemndene økes med 10 mill. kroner. Midlene skal benyttes til å øke kapasiteten i nemndene og til å styrke den administrative ledelsen.

Økt bevilgning til det statlige barnevernet – forventet klientvekst i 2011

De siste årene har det vært en vekst i antallet barn som har behov for tiltak i det statlige barnevernet. Bevilgningen til det statlige barnevernet foreslås økt med 20 mill. kroner som følge av en forventet klientvekst i 2011.

Innføring av standardkontrakter

Som følge av innføring av standardkontrakter for statlige beredskaps- og familiehjem fra 1. april 2010, foreslår regjeringen å øke bevilgningen til barnevernet med 120 mill. kroner. Bevilgningsøkningen er en videreføring av økningen i revidert nasjonalbudsjett for 2010.

Merknad fra KS

Det er problematisk at det ikke legges til rette for en likere behandling av forsterkede kommunale fosterhjem og statlige familiehjem. Begge typer hjem fraskriver seg som hovedregel retten til annet lønnet arbeid i oppdragsperioden. Barnevernloven har ingen definisjon av hva som må ligge til grunn for at barn/unge skal få tilbud om henholdsvis kommunalt eller statlig hjem. Det er dermed vanskelig å se at det er noen vesentlig forskjell i de oppdragene som blir utført.

KS er videre opptatt av at Oslo kommune - som har et helhetlig ansvar for barnevernet - må få økte midler tilsvarende det staten tilgodeser den del av andrelinjebarnevernet med som de selv har ansvar for. Dette for at Oslo kommune kan gi tilsvarende forbedrede betingelser til de som på oppdrag fra kommunen ivaretar de samme oppgavene som statlige familiehjem.

KS-merknad slutt

Innlemming av midler til krisesentre

Loven om kommunale krisesentertilbud trådte i kraft fra 1.januar 2010. Som forutsatt foreslår regjeringen i statsbudsjettet for 2011 at det øremerkete statstilskuddet blir innlemmet i kommunerammene fra 1. januar 2011.

Integreringstilskudd – barnehagetilskudd for barn av nyankomne flyktninger

Det ordinære driftstilskuddet til barnehager over kap. 231, post 60 skal innlemmes i kommunenes rammetilskudd fra 1. januar 2011. En andel av post 60 som benyttes til tilskudd til tiltak for barn av nyankomne flyktninger innlemmes ikke, siden dette er midler knyttet til tjenester som ikke tilbys i alle kommuner. Det er foreslått at disse midlene overføres fra Kunnskapsdepartementet til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet fra 1. januar 2011, og gjøres om til et ekstratilskudd i integreringstilskuddsordningen.

KS-innspill

Integreringstilskuddet – satser

Beregningsutvalgets kartlegging av kommunenes utgifter viste at kommunene i gjennomsnitt brukte 645 000 pr person over 5 års perioden (omregnet til 2011-kroner). Regjeringens forslag for 2011 innebærer et tilskudd som er om lag 5 000 kroner lavere enn utvalgets beregninger tilsier. KS vurderer det som uheldig at man ikke kompenserer kommunene i tråd med de beregninger stat og kommunesektor i utvalget er enige om. KS har på denne bakgrunn bedt Stortinget om å øke integreringstilskuddet i tråd med dette, noe som krever en økt bevilgning på opp mot 330 mill. kroner i 2011.

KS-innspill slutt

Svarmerknad Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Regjeringen har i statsbudsjettet foreslått en styrking av integreringstilskuddsordningen for å stimulere til raskere bosetting av enslige voksne og enslige mindreårige flyktninger. Det foreslås at kommunene fra 2011 skal motta 50 000 kroner mer ved bosetting av enslige voksne sammenliknet med voksne i familier. Det foreslås at kommunene også i 2011 skal motta 20 000 kroner mer ved bosetting av enslige mindreårige sammenliknet med andre barn.

Beregningsutvalgets rapport inngår i grunnlaget for fastsetting av integreringstilskuddet i statsbudsjettet hvert år. Integreringstilskuddsordningen må ses i sammenheng med øvrige tilskudd kommunene mottar ved bosetting av flyktninger.

Departementet ønsker å kartlegge kommunene sine utgifter og inntekter knyttet til bosetting og integrering av flyktninger nærmere, og har i den forbindelse satt ut et oppdrag.

Svarmerknad Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet slutt

3.3 Helse- og omsorgsdepartementet

Samhandlingsreformen

Med utgangspunkt i dagens og framtidens utfordringer er et av hovedgrepene i Samhandlingsreformen å utvikle en ny framtidig kommunerolle, slik at kommunene i større grad enn i dag kan oppfylle ambisjonene om forebygging og innsats tidlig i sykdomsforløpet. Samhandlingsreformen legger til grunn at den forventede behovsveksten i en samlet helse- og omsorgstjeneste i størst mulig grad må finne sin løsning i kommunene. Kommunene må rustes opp og gis insitammenter til å fremme

god helse, øke den enkeltes mestringsevne, forhindre sykdomsutvikling og begrense innleggelser i sykehus.

For å sikre en langsiktig utvikling av framtidens kommunerolle foreslår regjeringen en styrking av midler til samhandling på 200 mill. kroner i 2011, herunder 100 mill. kroner til kommunesamarbeid og utvikling av lokalmedisinske sentra og 10 mill. kroner til forskning om samhandling. Videre foreslås det at 10 mill. kroner anvendes til styrking av kommunenes planleggingskompetanse, 5 mill. kroner til utdanningsstillinger i allmenmedisin, 50 mill. kroner til utvikling av IKT i helsetjenesten og 10 mill. kroner til livsstilsendingsprosjekt. Det foreslås videre 5 mill. kroner til utvikling av kommunedata på forbruk av spesialisthelsetjenester og 10 mill. kroner til informasjonstiltak og erfaringsoppsummeringer om samhandlingsreformen. I tillegg foreslås det å videreføre 380 mill. kroner til samhandlingstiltak i 2011. Det foreslås dermed en samlet bevilgning på 580 mill. kroner til samhandlingstiltak i 2011. For 2011 går 247 mill. kroner til forebyggende helsetjenester ti kommunene og 200 mill. kroner er tilskuddsmidler kommunene kan søke på til tjenesteutvikling.

Følgende milepæler legges til grunn for gjennomføringen av reformen:

1. Nasjonal helse- og omsorgsplan legges fram i 2011. Planen er et virkemiddel for realisering og videreutvikling av nasjonal helse- og omsorgspolitik og en konkretisering av samhandlingsreformen, herunder ny finansieringsordning i 2012. Et grunnlagsdokument til Nasjonal helse- og omsorgsplan ble sendt på høring 18. oktober 2010.
2. 18.oktober 2010 ble også forslag til ny lov om kommunale helse- og omsorgstjenester på høring. Forslaget er en oppfølging av det juridiske grunnlaget for samhandlingsreformen. I tillegg ivaretar forslaget harmonisering av tjenester som i dag er regulert i sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven. Lovforslaget vektlegger samarbeid og samhandling mellom deltjenester på samme forvaltningsnivå og mellom forvaltningsnivåene, slik at pasienter og brukere i større grad vil få et gjennomgående og helhetlige pasientforløp og tjenester. Det tas sikte på at lovproposisjon kan fremmes for Stortinget våren 2011.
3. Videre er forslag til ny lov om folkehelsearbeid sendt på høring 18. oktober 2010. Forslaget er blant annet en oppfølging av samhandlingsreformen som legger økt fokus på forebygging og tidlig innsats. Det tas sikte på at lovproposisjon kan fremmes for Stortinget våren 2011.

Helse- og omsorgsdepartementet vektlegger at implementeringen av reformen skal være et langsiktig planarbeid som preges av involverende og inkluderende prosesser med berørte aktører og brukergrupper og et helhetlig og koordinert gjennomførings- og oppfølgingsarbeid. KS vil være en sentral samarbeidsaktør i den videre oppfølgingen og konkretisering av Samhandlingsreformen og dens ulike hovedgrep.

KS-merknad

Kommunene hadde forventet en satsing på samhandlingstiltak som bedre kunne ha støttet opp om forberedelsene til innføring av reformen enn det som ligger i Regjeringens forslag til statsbudsjett.

Midlene smøres tynt ut over mange gode formål, og det reiser spørsmål om det ikke hadde vært bedre å satse mer på enkeltområder som er av grunnleggende betydning for gjennomføringen av reformen. KS-merknad slutt

Norsk helsenett

I budsjettet til Norsk Helsenett SF for 2011 er det satt av midler til rådgivning og bistand overfor kommunene ved etablering av elektronisk kommunikasjon. Innsatsen fremover må særlig rettes mot de små kommunene. Det legges opp til et samarbeid med kommunal sektor og KS om bruken av midlene.

KS-merknad

KS har over lengre tid ønsket en endring av Norsk Helsenetts finansieringsmodell slik at kommunene blant annet slipper å betale den årlige medlemsavgiften. Avgiften oppleves av mange kommuner som et hinder for å koble seg på og bidrar i tillegg til unødvendige kostnader i forbindelse med fakturering. Finansieringsmodellen er heller ikke i år nevnt i budsjettforslaget. Norsk Helsenett har imidlertid fått bevilgning til utvikling og rådgivning overfor kommunene, og KS ser frem til samarbeid om bruken av disse midlene.

KS-merknad slutt

Omsorgsplan 2015

Samfunnet står overfor krevende omsorgsutfordringer de neste tiårene. Utfordringene er først og fremst knyttet til sterk vekst i yngre brukere med nedsatt funksjonsevne, behovsvekst som følge av et økende antall eldre og knapphet på personell. Omsorgsplan 2015 er Regjeringens handlingsplan for å sikre at samfunnet er rustet til å møte disse utfordringer. Regjeringen vil i høringsnotat til ny helse- og omsorgslov fremme forslag om en egen verdighetsgaranti dels nedfelt i lovverket, dels gjennom en egen forskrift om en verdig eldreomsorg. Høringsnotatet om ny helse- og omsorgslov vil også være en oppfølging av høringen i 2007 om sterkere rettighetsfesting av brukerstyrt personlig assistanse (BPA). Det vises til høringsnotat om ny lov om kommunale helse- og omsorgstjenester hvor disse sakene er drøftet nærmere.

Merknad KS

KS er positiv til økningen av antall årsverk innenfor helse- og omsorgssektoren, men mener at kapasiteten på utdanning i helse- og sosialfag ved fagskolene bør økes for å sikre arbeidskraftressurser til primærhelsetjenesten.

Merknad KS slutt

12 000 nye årsverk i omsorgstjenesten

Målet om 10 000 nye årsverk i omsorgstjenesten fra 2004 til 2009, ble oppfylt i 2008. Partene er positive til økningen i antallet årsverk som har vært, men det er nødvendig å fortsette den sterke veksten i årene som kommer. Regjeringen har derfor som målsetting å etablere 12 000 nye årsverk i perioden 2008–2015. Perioden regnes fra utgangen av 2008 til utgangen av 2015. Tall fra SSB viser en årsverksvekst på om lag 2300 nye årsverk i 2009. Om lag en tredjedel av årsverkene i sektoren består i dag av personell uten helse- og sosialfaglig utdanning. Regjeringen har en målsetting om å øke andelen med helse- og sosialfaglig utdanning i sektoren. Regjeringen legger opp til en drøfting av ulike problemstillinger omkring rekruttering i den varslede stortingsmeldingen om kunnskapsbasert utdanning for velferdstjenestene. Tiltakene innenfor Kompetanseløftet 2015 videreføres i 2011. Det er blant annet for 2011 bevilget 75 mill. kroner til fagskoleutdanning innen helse- og sosialfag. I 2009 gjennomførte 900 personer denne fagskoleutdanningen som er en økning på 200 fra 2008.

Full sykehjemsdekning

Regjeringen vil sikre full sykehjemsdekning innen 2015 ved at alle som trenger heldøgnsomsorg skal få dette. Uavhengig av boform er det grunnleggende at kommunene tilbyr gode tjenester tilpasset brukernes behov. For å sikre nok kapasitet har Regjeringen en målsetting om å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og heldøgns omsorgsplasser innen utgangen av 2015. For å legge til rette for en fortsatt sterk kommunal satsing på utbygging og fornyelse av sektoren, foreslår Regjeringen å gi kommunene mulighet for tilsagn til 2000 heldøgns omsorgsplasser i 2011. Det foreslås å bevilge 222 mill. kroner til dette i 2011.

Husbanken rapporterer at det siden tilskuddets oppstart og fram til utgangen av august 2010 er mottatt foreløpige søknader fra kommunene med til sammen om lag 8 000 enheter. Husbanken har i samme tidsperiode gitt tilsagn om om tilskudd til 3469 enheter.

For å sikre at alle kommuner som har behov for å bygge flere heldøgns omsorgsplasser får mulighet til det, vil Regjeringen endre investeringsordningen for sykehjem og heldøgns omsorgsplasser slik at fylkesmennenes prioriteringer av hvilke kommuner som skal få tilskudd avvikles. Samtidig oppheves fordelingen av tilsagnsrammer på Husbankregioner og fylker. Kommunene vil fortsatt måtte søke

Husbanken om tilskudd, og søknadene bli vurdert ut fra det regelverk og de kriterier som foreligger for tilskuddet, blant annet kravet om heldøgntilbud og universell utforming.

Regjeringen vil følge utviklingen og vurdere eventuelle tiltak dersom det på denne bakgrunn skulle oppstå store ulikheter i heldøgntilbudet i kommunene. Regjeringen vil videre utvide rammene ytterligere dersom søknadsinngangen fra kommunene tilsier det. Rammene for det enkelte år håndteres i den ordinære budsjettprosessen.

KS-merknad

KS mener man fra regjeringens side ikke bør formulere seg slik at det skapes forventninger til at all heldøgns omsorg skal komme i form av sykehjems plasser. Det grunnleggende er at det gis gode tjenester tilpasset brukernes behov. I praksis vil disse tilbudene gis i ulike boformer. KS er positiv til at Regjeringen har avvirket fylkesmannens prioriteringer av hvilke kommuner som får tilskudd, samtidig er KS bekymret over utbyggingstakten på omsorgsboliger og sykehjem. Derfor mener KS at tilskuddsordningen for bygging av sykehjems- og omsorgsplasser må forbedres. Det faktum at økonomien er presset i mange kommuner vil medføre at mange vil utsette investeringer i sykehjems plasser og omsorgsboliger..

KS-merknad slutt

Utbygging av dagaktivitetstilbud i kommunene – demensplan 2015.

Det er nødvendig å styrke innsatsen for hjemmeboende brukere med demens. Regjeringen vil styrke innsatsen for demente gjennom oppfølgingen av Demensplan 2015. Midler til videre utbygging av dagaktivitetstilbud i kommunene vurderes i budsjettproposisjonen for det enkelte år. Regjeringen har som mål å innføre en lovfestet plikt til å tilby dagaktivitetstilbud til demente når tilbudet er bygget videre ut.

Opptrappingsplan for rusfeltet

Rusfeltet foreslås styrket med 100 mill. kroner for 2011. Bevilgningen foreslås til tiltak innen områdene tidlig intervensjon, oppfølging og behandling. Feltet vil med dette være styrket med vel 1 mrd. kroner gjennom opptrappingsplanen sammenliknet med 2005. Opptrappingsplanen for rusfeltet gir rammene for Regjeringens politikk på området. Planen har 147 tiltak innen forebygging, behandling, rehabilitering, forskning og kompetansebygging. Tilnærmet alle tiltak vil være påbegynt innen 2010.

Det foreslås å styrke kommunalt rusarbeid med 70 mill. kroner i 2011. Gjennom å fokusere på styrking av kommunale tiltak vil satsingen bidra til å redusere behovet for langvarige og kostnadskrevenne tjenester, forhindre innlegginger i spesialisthelsetjenesten og bidra til bedre livskvalitet for den enkelte. I 2010 mottar om lag 250 kommuner tilskudd. Styrking av det kommunale arbeidet vil bidra til utbygging og gjennomføring av akuttiltak, lavterskeltilbud, tiltak før, i stedet for og etter opphold i spesialisthelsetjenesten, styrking av oppfølgingstjenestene i boliger til rusmiddelavhengige.

Regjeringen vil legge fram en stortingsmelding om ruspolitikken i løpet av 2011. Stortingsmeldingen vil oppsummere erfaringer med dagens opptrappingsplan og følge opp Stoltenberg-utvalgets rapport. I påvente av høringen og stortingsmeldingen har regjeringen vedtatt å forlenge dagens Opptrappingsplan for rusfeltet ut 2012. Dette innebærer at bevilgningsnivået til rusfeltet er økt med 1,02 mrd. kroner gjennom planperioden, sammenliknet med 2005, hvorav 100 mill. kroner i 2011.

KS-merknad

KS mener at midlene i opptrappingsplanen for rusfeltet med fordel kunne vært innlemmet i rammetilskuddet til kommunene. Dette vil etter KS mening gi en bedre utnyttelse av midlene. Per i dag er planen fordelt på mange ulike tiltak og små tilskuddsposter. I tillegg kan det stilles spørsmål ved om midlene til tverrfaglig spesialisert rusbehandling er tilstrekkelige til at samhandlingen mellom kommunens ansvar for rusfeltet og spesialisthelse delen vil få ned køene på rusfeltet.

KS-merknad slutt

Psykisk helsearbeid i kommunene

Helse- og omsorgsdepartementet følger utviklingen i kommunenes innsats på psykisk helse etter at Opptrappingsplanen for psykisk helse ble avsluttet i 2008.

Rapporteringen om psykisk helsearbeid for perioden 2007 til 2009 bygger på et nytt rapporteringsskjema. Det er fylkesmennene som innhenter rapportene fra kommunene og Helsedirektoratet som sammenstiller og analyserer utviklingen. Det må tas forbehold om at datakvaliteten kan være svak. Rapporteringen er til dels overlappende med Statistisk sentralbyrå sine ordinære statistikker for helse- og omsorgstjenestene.

Rapporteringen viser at antall årsverk psykisk helsearbeid i kommunene er redusert med om lag 3 pst. fra 2008 til 2009, og at nivået i 2009 er om lag det samme som i 2007. Utviklingen for barn og unge viser om lag 6 pst. reduksjon i samme periode. Utviklingen i årsverk i den samlede helse- og omsorgstjenesten i 2009 er ifølge

Statistisk sentralbyrå sine rapporter en vekst på knappe to pst, mens årsverk i helsestasjon og skolehelsetjenesten er om lag uendret i løpet av 2009.

I tillegg til rapporteringen for årsverk gjennomfører fylkesmennene en rundspørring til landets kommuner om planlagt aktivitetsnivå for psykisk helsearbeid i 2010. Rundspørringen viser at 82 pst. av kommunene vil opprettholde eller styrke tilbudet innen psykisk helsearbeid, mens 18 pst. vil redusere tilbudet i 2010. Dette er basert på en tilbakemelding fra 347 kommuner. Helsedirektoratet vurderer at situasjonen er tilnærmet den samme som ved tilsvarende undersøkelse gjennomført i 2009. Det vil være dialog mellom KS og Helse- og omsorgsdepartementet om utviklingen i kommunene.

Merknad KS

KS mener at det er behov for en debatt om innhold og ikke bare årsverkstelling i det psykiske helsetilbudet. En ensidig telling av årsverk er unyansert fordi dette ikke fanger den samlede ressursinnsatsen i kommunene. Det har vært en dreining fra institusjonsopphold til egen bolig nettopp i erkjennelsen av at psykiske lidelser arter seg veldig forskjellig. Da må også de tjenestene som gis kunne innrettes helhetlig mot hvert enkelt individ. KS ser at det er utfordringer knyttet til det kommunale psykiske helsetilbudet, men konstaterer samtidig at andelen ansatte med fagkompetanse på psykisk helse er økende.

KS-merknad slutt

Behandling i utlandet

I budsjettproposisjonen for 2010 ble det varslet en ny refusjonsordning for helsehjelp i andre EØS-land, (jf. Ot.prp. nr. 92 (2008–2009) og Innst. O. nr. 134 (2008–2009)). Den nye refusjonsordningen er vedtatt etablert i folketrygdloven § 5-24a om stønad til dekning av utgifter til helsetjenester i et annet EØS-land etter nærmere regler i forskrift. Utkast til forskrift har vært på høring og skal etter planen fastsettes høsten 2010. Det tas sikte på at refusjonsordningen settes i verk fra 1. januar 2011.

Ordningen vil gi norske pasienter større valgfrihet med hensyn til om de vil motta helsehjelp i Norge eller andre EØS-land. Refusjonsordningen skal gjelde det EU-domstolen karakteriserer som «ikke-sykehusbehandling», det vil i første rekke si helsehjelp utenfor sykehus. Refusjon skal gis for helsehjelp som pasienten ville fått på det offentliges bekostning (helt eller delvis) i Norge, og i hovedsak på de samme vilkår. Det forvaltningsnivå som har sørge- for- ansvaret for den aktuelle tjenestetypen må fullt ut dekke utgiftene innenfor basisbevilgning/frie inntekter. Avvikling av bidrag til fysioterapi i utlandet foreslås gjennomført fra samme tidspunkt som endringen nevnt ovenfor. Det er derfor for 2011 foreslått å flytte 22,1 mill. kroner fra kap. 2790, post 70, til rammetilskuddet til kommunene, kap. 571, post 60.

Tannhelse

Tiltak for å bedre tilgjengelighet til tannhelsetjenester, inkludert et kompetanseløft i sektoren, er høyt prioritert. Det foreslås å styrke feltet med 29 mill. kroner i 2011. Midlene foreslås blant annet benyttet til å øke antall tannleger med spesialistutdanning og dobbeltkompetanse (forsker og spesialist), til utprøving av en mulig ny tannlegespesialitet, videre oppbygging av regionale odontologiske kompetansesentre og til gjennomføring av klinisk praktisk trening i fylkeskommunen for tannpleiere under utdanning. Videre foreslås det å bygge opp tannlege-/psykologteam for utredning og ev. behandling av personer utsatt for tortur og overgrep og pasienter med odontofobi, samt å etablere en elektronisk prisopplysningstjeneste for tannbehandling.

3.4 Justis- og politidepartementet

Nødnett

Nødnett er det nye digitale og avlyttingssikre radiosambandsnettet for de tre nødetatene brann, helse og politi. Det nye sambandet erstatter dagens separate, gamle og til dels nedslitte radiosamband.

Stortinget gav høsten 2006 Justisdepartementet (JD) fullmakt til å inngå kontrakt om leveranse av et landsdekkende digitalt sambandsnett for nødetatene, med forbehold om at landsdekkende utbygging ikke kunne igangsettes før evaluering av trinn 1 er gjennomført og Stortinget eventuelt har vedtatt videre utbygging. Trinn 1 består av Østfold, Akershus og Søndre Buskerud. Leverandøren har forpliktet seg til å bygge ut i resten av landet til en avtalt pris.

Radionettverket som utgjør hoveddelen av investeringen er ferdig. Politiet har fått alle sine leveranser. Politiet bruker Nødnett i hele første byggetrinn. Brann bruker det i Østfold, Follo og Oslo. Helse har tatt det i bruk med sine første enheter i Østfold og det er forventet at Oslo AMK og Legevakt vil ta i bruk Nødnett i slutten av oktober. Alle viktige leveranser skal etter kontrakten med leverandøren være på plass innen utgangen av 2010. Trinn 1 skal evalueres og landsdekkende utbygging skal kvalitetssikres før Stortinget tar stilling til landsdekkende utbygging, ventelig i løpet av første halvår 2011.

Forberedelser til ikrafttredelse av ny vergemålslov

Stortinget vedtok ny lov om vergemål 11. mars 2010 (jf. Lovvedtak 36 (2009-2010), jf. Innst. 154 L (2009-2010), Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) Om lov om vergemål (vergemålsloven), Prp. nr. 4 L (2009-2010) Ny vergemålslov). Etter den nye loven skal ansvaret for vergemål overføres fra kommunene til fylkesmennene og

fylkesmennene skal bli lokal vergemålsmyndighet. Det skal videre opprettes en sentral vergemålsmyndighet. Regjeringen har foreslått å bevilge 20 mill. kroner til et prosjekt som skal forberede ikrafttredelse av den nye loven. Det arbeidet som påbegynnes i 2011 vil bl.a. være å lage planer for kompetansebygging og overføring av oppgaver i samarbeid med fylkesmennene. Videre vil prosjektet utrede IKT-behov, lage kravspesifikasjon for offentlig innkjøp av datautstyr og hensiktsmessig saksbehandlingssystem. Bevilgningen er tenkt å dekke utgiftene til prosjektet, herunder lønn til de ansatte i prosjektet og kjøp av nødvendig konsulentbistand.

Tilbakeføringskoordinatorer

Regjeringen har i St.meld. nr. 37 (2007-2008) Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn, omtalt innføring av en tilbakeføringsgaranti.

Tilbakeføringsgarantien gir ikke innsatte nye rettigheter, men gjennom et forsterket forvaltningssamarbeid skal de innsatte få bistand til å få utløst de rettighetene de allerede har innen bl.a. utdanning, sosiale tjenester og helsetjenester. Samarbeidet med kommunene er en forutsetning for en vellykket tilbakeføring til samfunnet.

Justisdepartementets forslag om å ansette 25 tilbakeføringskoordinatorer i kriminalomsorgen i 2011 vil bidra til bedre tilbakeføring av innsatte til samfunnet samt til ivaretagelse av sikkerheten for tilsatte og innsatte.

Opprettelse av retursentre

Dagens ventemottaksordning for personer med endelig avslag på sin asylsøknad har ikke fungert tilfredsstillende. Regjeringen vil derfor endre ventemottaksordningen, og foreslår å opprette retursentre som i større grad skal vektlegge returfremmende informasjon og aktivitetstilbud.

Ventemottaksordningen omfattet kun en liten del av alle personer med endelig avslag. Den nye ordningen innebærer at alle med endelig avslag som fortsatt ønsker tilbud om innkvartering, må flytte til egne returavdelinger eller retursentre. Unntaket er enslige mindreårige, som fremdeles skal kunne bo i egne mottak/avdelinger tilrettelagt for dem.

Retursentrene skal ha samme standard og bemanning som ordinære asylmottak, og beboerne vil ha samme rettigheter som i dag. Inntil de nye retursentrene er etablert, vil personer med endelig avslag tilbys opphold i ordinære mottak.

Innspill fra KS:

Lokalt forebyggende politiarbeid

De lokalt forebyggende politibetjentene er golvplanken i samarbeidet mellom kommunene og politiet i det forebyggende arbeidet overfor barn og unge. Det lokale politiet har en fagkunnskap og innsikt i de lokale ungdomsmiljøene som neppe kan

erstattes av andre i politiet. KS har merket seg at bevilgningene for 2011 i statsbudsjettet til politi og påtalemyndighet øker med 546,8 mill. kroner fra 2010-nivå, der lønns- og prisveksten utgjør ca. 380 millioner kroner. I tillegg skal det avsettes betydelige midler til IKT-tiltak som må dekkes innenfor politiets eksisterende rammer. I ytterste konsekvens kan regjeringens budsjettforslag føre til en reduksjon i den lokale politistyrken. Dersom det forebyggende arbeidet nedprioriteres av det lokale politiet, vil det gi negative konsekvenser for det løpende samarbeidet mellom kommunene og politiet. KS ber om at det ungdomsrettede forebyggende politiet ikke blir en salderingspost for andre satsinger i politiet.

KS-innspill slutt

Svarmerknad Justisdepartementet

Justisdepartementet vil peke på at budsjettet til politi- og påtalemyndigheten har økt med 3,9 milliarder kroner fra 2005 til forslag for 2011. Dette tilsvarer en økning på 47,9 pst. I 2011 er det foreslått å øke bevilgningen med 546,8 mill. kroner fra 2010-nivå, der lønns- og prisveksten utgjør ca. 380 mill. kroner. Det må i denne forbindelse også tas hensyn til at midler er foreslått trukket ut av bevilgningen bl.a. som følge av at oppgaver er overført til andre myndigheter. Justisdepartementet ønsker å fremheve at det i budsjettforslaget for 2011 er lagt inn lønnsmidler til 108 nye årsverk for de studentene som blir ferdige våren 2011. Dette vil bidra til å øke bemanningen fremfor å redusere den.

Justisdepartementet mener det bør legges vekt på at kommunene deltar i politiråd og på den måten kan være med på å påvirke politiets prioriteringer lokalt.

Svarmerknad Justisdepartementet slutt

3.5 Kommunal- og regionaldepartementet

Ressurskrevende tjenester

Toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester i 2011 videreføres i hovedsak som for 2010.

I 2010 får kommunene kompensert 80 prosent av egne netto lønnsutgifter utover innslagspunktet på kroner 865 000. For 2011 vil kommunene fortsatt få kompensert 80 prosent av egne netto lønnsutgifter utover innslagspunktet. Innslagspunktet er foreslått justert opp med anslått lønnsvekst i kommunesektoren for 2010 på 3,45 prosent. Innslagspunktet blir derfor på 895 000 kroner i 2011. I kommuneproposisjonen for 2011 ble det varslet at innslagspunktet ville bli justert med veksten i lønnsutgiftene for det året det søkes refusjon for.

For 2010 har det blitt utbetalt om lag 4,16 mrd. kroner, noe som er nesten 0,2 mrd. kroner lavere enn budsjettet. For 2011 er det budsjettet med om lag 4,5 mrd. kroner. Utgangspunktet for veksten er anslagene på utbetalingene i 2010 og en underliggende vekst på fem prosent som følge i vekst i antallet mottakere og realvekst i utgiftene per tjenestemottaker.

Det har vært en sterk utgiftsvekst i toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester de siste årene. Veksten har likevel flatet noe ut i 2010. KRD vil følge ordningen nøye og samarbeide med Helsedirektoratet for å vurdere muligheten for en ytterligere forbedring av kontrollen med ordningen.

KS-merknad

Utredningen som KRD fikk utført tidligere i år viste at hovedforklaringen til kommunenes økte kostnader var reell vekst i antall brukere og et mer omfattende tjenestetilbud per bruker. For KS fremstår det som urimelig at ordningen er svekket samtidig som statlige myndigheter selv er med å øke forventningene til hva kommunene skal levere.

KS-merknad slutt

Bostøtte

Bostøtten skal sikre husstander med lav inntekt og høye boutgifter en egnet bolig. Støtten skal hjelpe vanskeligstilte både til å etablere seg og til å beholde boligen de har. Alle som er over 18 år kan få bostøtte. Unntaket er studenter uten barn samt militært og sivilt tjenestepliktige, som får annen offentlig boligstøtte. Posten er en overslagsbevilgning.

For å styrke bostøtten for barnefamilier foreslår regjeringen å øke boutgiftstaket for husstander med flere medlemmer. Innslagspunktene for progressiv opptrapping av egenandelen blir oppjustert i takt med veksten i minstepensjonen. Samtidig blir egenandelskurven foreslått hevet med kroner 1 600 for alle. Det innebærer blant annet at nedre grense for hvilke boutgifter som gir rett til bostøtte øker fra kr 1 675 til kroner 1 808 per måned. De nye satsene blir foreslått å gjelde fra 1. juli 2011. Det er samtidig som nye likningsdata blir lagt til grunn for beregningen.

Den samlede bevilgningen til bostøtte i 2011 foreslås satt til 3 830 mill. kroner. Det er da lagt til grunn at i gjennomsnitt vel 146 000 husstander vil motta kroner 25 600 i bostøtte i 2011.

Stortingsmelding om forholdet stat/kommune

Som omtalt i Prop. 124 S (2009-2010) *Kommuneproposisjonen 2011*, vil regjeringen legge fram en stortingsmelding om forholdet mellom stat og kommune våren 2011. Meldingen vil drøfte utviklingstrekk i forholdet mellom staten og kommunesektoren og prinsippene for statlig styring.

Departementet har mottatt innspill fra KS om hva de anser som viktige spørsmål å ta opp i meldingen. KS vil bli invitert til dialog i arbeidet med meldingen.

3.6 Kunnskapsdepartementet

Barnehager

Regjeringen vil at alle barn skal få et barnehagetilbud med høy kvalitet til lav pris. I statsbudsjettet for 2011 er det foreslått å bevilge totalt om lag 28,7 mrd. kroner til barnehagesektoren i 2011. Dette utgjør en økning i bevilgningen med om lag 1,9 mrd. kroner nominelt i forhold til saldert budsjett for 2010.

Innlemming av barnehagetilskudd

I forbindelse med behandlingen av kommuneproposisjonen for 2011 sluttet Stortinget seg til forslaget fra regjeringen om å innlemme hoveddelen av barnehagetilskuddene i rammetilskuddet til kommunene, jf. Innst. 345 S (2009–2010) og Prop 124 S (2009–2010). Følgende tilskudd innlemmes:

- Ordinært driftstilskudd til barnehager (kap. 231, post 60)
- Tilskudd til tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage (kap. 231, post 62)
- Skjønnsmidler til barnehager (kap. 231, post 65)

Regjeringen foreslår å innlemme totalt om lag 28,1 mrd. kroner i rammetilskuddet. Da er tilskudd til ulike formål trukket fra. Dette gjelder tilskudd til tiltak for barn av nyankomne flyktninger, tilskudd til barn av asylsøkere som går i barnehage, midler til etterslep ved fylkesmennes behandling av søknader om driftstilskudd og håndtering av klager på driftstilskudd, samt tilskudd til barnehager på Svalbard, jf. Prop 1 S (2010–2011) for Kunnskapsdepartementet. Midlene finansierer, sammen med de frie midlene til kommunene og foreldrebetalingen, barnehageplasser for om lag 276 300 barn.

Forskrift om likeverdig behandling

Ny forskrift om likeverdig behandling ved tildeling av offentlige tilskudd ble sendt på høring våren 2010. Kunnskapsdepartementet tar sikte på å fastsette forskriften ved månedsskiftet oktober/november. Forskriften vil tre i kraft 1. januar 2011. Departementet sendte også på høring forslag til ny § 14 a i barnehageloven og ny forskrift om bruk av offentlige tilskudd og foreldrebetaling i ikke-kommunale barnehager om regulering av uttak av verdier fra barnehagevirksomheten.

Høringsinstansene har kommet med mange viktige innspill til forslaget om regulering av uttak, og departementet vil derfor bruke mer tid på å utrede saken. Kunnskapsdepartementet tar sikte på å innføre regler som regulerer tilgangen til å ta ut verdier fra barnehagevirksomheten fra 1. januar 2012.

Videreføring av tilskudd til etablering av barnehageplasser

Regjeringen foreslår å videreføre investeringstilskuddet og tilskuddet til midlertidige lokaler for å stimulere til å bedre tilgangen på barnehageplasser. Det er foreslått å øke bevilgningen med 73 mill. kroner til dette formålet.

Kvalitet i barnehagen

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 25 mill. kroner til kvalitetsfremmende tiltak i barnehagene i 2011. Midlene vil i hovedsak bli brukt til tiltak for å rekruttere flere til førskolelærerutdanningen, tiltak for læringsmiljøet i barnehagen, videreutdanning for fagarbeidere og styrking av tilsynskapasiteten hos fylkesmennene og kommunene som lokal barnehagemyndighet.

Nominell videreføring av maksimalprisen for en barnehageplass

Maksimalprisen for en barnehageplass foreslås i 2011 videreført på samme nominelle nivå som i 2010. Foreldrebetalingen for et ordinært heltidstilbud vil dermed maksimalt utgjøre kroner 2 330 per måned og kroner 25 630 per år. Det er foreslått å bevilge brutto 263,5 mill. kroner til dette formålet.

Likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager

Regjeringen tar sikte på å oppnå likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager gjennom en opptrappingsplan over en periode på inntil fem år. En stor andel av barnehagene er private. Minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager ble i 2010 økt fra 85 til 88 prosent. Regjeringen foreslår å bevilge 92,5 mill. kroner til å videreføre opptrappingen til 91 prosent fra 1. august 2011. Opptrappingen vil legge til rette for å utjevne forskjellene i lønns- og arbeidsvilkår mellom ansatte i kommunale og ikke-kommunale barnehager.

Gjennomføring i videregående opplæring

Regjeringen foreslår å bevilge om lag 425 mill. kroner til målrettede tiltak for økt gjennomføring i videregående opplæring i 2011. Midlene skal benyttes til:

- Satsingen Ny GIV (Gjennomføring i videregående opplæring) foreslås styrket med 175 mill. kroner. Midlene skal blant annet benyttes til tiltak rettet mot

overgangen mellom ungdomstrinnet og videregående opplæring, til å gi et etterutdanningstilbud for lærere på ungdomstrinnet og til å bedre yrkesrettingen av den videregående opplæringen. 165 mill. kroner av midlene til NY GIV bevilges til disse formålene over kap. 226, post 21.

- I tillegg bevilges 10 mill. kroner av midlene til NY GIV til en styrking av bevilgningen til lærlinger med særskilte behov over kap. 225 post. 70. Totalt vil det dermed bevilges 30 mill. kroner til lærlinger med særskilte behov over kap. 225, post 70.
- Satsingen på tettere oppfølging av elever med svake grunnleggende ferdigheter på obligatoriske kartleggingsprøver i Vg1, og elever med svake grunnleggende ferdigheter og høyt fravær allerede på ungdomstrinnet skal videreføres på samme nivå. 35 mill. kroner bevilges til tettere oppfølging over kap. 226, post 60.
- Regjeringen foreslår å videreføre ordningen med økt tilskudd til lærebedrifter på samme nivå som i 2010. Tilskuddet på 195 mill. kroner ligger inne i rammetilskuddet til fylkeskommunene. Det er åpnet for at tilskuddet kan bli brukt på den måten fylkeskommunene finner det mest formålstjenelig for å stimulere bedriftene til å videreføre eksisterende lærekontrakter og opprette nye læreklasser.

Skyss for funksjonshemmede til og fra SFO

Regjeringen foreslår å bevilge 26,6 mill. kroner i 2011 for å kompensere kommunene og fylkeskommunene for at det er innført rett til skyss for funksjonshemmede til og fra skolefritidsordning i skoleåret fra og med 1. august 2010. Midlene vil legges i rammetilskuddet til kommunene og fylkeskommunene.

Skole og svømmeanlegg – rentekompensasjon

I 2009 ble det innført en ny rentekompensasjonsordning for rehabilitering av skoleanlegg. Det tas sikte på en investeringsramme på 15 mrd. kroner som innføres over en åtteårsperiode. I 2011 foreslås det å utvide rammen med 2 mrd. kroner.

Leksehjelp og timetallsutvidelse

Regjeringen foreslår å kompensere kommunene for helårseffekten av tilbudet om gratis leksehjelp for 1.-4. trinn som ble innført fra og med høsten 2010 og for utvidelse av undervisningstimetallet med 1 uketime fra og med samme tidspunkt. Helårseffekten utgjør 356 mill. kroner i 2011.

Landslinjer

Regjeringen varsler i Prop 1 S (2009-10) at det vil vurderes å innføre en ny ordning for finansiering av nye landslinjetilbud fra 2012. Det vil bli vurdert å inkludere landslinjeordningen i trekk- og korreksjonsordningen for statlige og private skoler. Dette innebærer at kostnadene ved nye landslinjetilbud blir finansiert gjennom trekk i rammene til fylkeskommunene og at landslinjene inngår i korreksjonsordningen for statlige og private skoler, og at kostnadene i hovedsak blir fordelt til fylkeskommunene med elever på landslinjene. Det blir lagt opp til at fylkeskommunene skal høres før endelig vedtak om nye landslinjetilbud fattes. Regjeringen vil komme nærmere tilbake til forslaget i forbindelse med kommuneproposisjonen for 2012. En ev. ny finansieringsmodell for nye landslinjetilbud er under vurdering i KD. KS vil bli involvert i dette arbeidet.

KS-merknad

KS ønsker ikke sterkere statlig styring av videregående opplæring og går imot opprettelse av nye landslinjetilbud. I stedet bør nye fag innenfor kategorien små fag som bare skal tilbys på ett eller to steder, opprettes i form av landsdekkende tilbud i regi av fylkeskommunene selv. KS mener for øvrig at tilskudd til landslinjer bør kunne legges inn i rammetilskuddet til fylkeskommunene.

KS-merknad slutt

Tidligere 6A skoler (reversert innlemming)

I forbindelse med forvaltningsreformen ble tilskuddet til en gruppe fagskoler (13 skoler), som alle tidligere lå under kap. 6A i privatskoleloven, innlemmet i rammetilskuddet til fylkeskommunene, på lik linje med de tekniske fagskolene.

Denne gruppen skoler har utdanningstilbud innenfor kunst og film, kristent livssyn, design, byggfag og jordbruk og skiller seg fra de tekniske og helse- og sosialfaglige fagskoletilbudene.

Kunnskapsdepartementet ønsker å sikre den videre driften til disse fagskolene. Det innebærer at midlene til disse fagskolene foreslås tatt ut av rammetilskuddet til fylkeskommunene, og lagt inn som en tilskuddsordning over Kunnskapsdepartementets budsjett fra og med 2011.

Tilskuddsordningen vil gjelde de 14 skolene som lå under tidligere kap. 6A i privatskoleloven, og som har meldt overgang til fagskoleloven.

3.7 Finansdepartementet

Portoutgiftsrefusjon fra kommunene til skatteetaten

De kommunale skatteoppkreverne har ansvaret for fellesinnkrevingen av inntekts- og formuesskatt og avgifter til folketrygden, mens det er staten ved skatteetaten som fastsetter hvor mye skatt og folketrygdavgifter som skal betales. På vegne av skatteoppkreverne forestår skatteetaten utskrivning og utsendelse av skatteoppgjøret. Etter gjeldende ordning skal skatteoppkreverne dekke portoutgifter ved utsendelsen. Dette skjer ved at skatteetaten viderefakturerer hver skatteoppkrever for dennes andel av utgiftene.

Finansdepartementet vil fra 2011 oppheve gjeldende ordning med refusjon fra kommunene til staten av portoutgifter ved utsendelse av skatteoppgjøret.

Rammetilskuddet til kommunene for 2011 vil bli redusert tilsvarende utgiftsbortfallet for skatteoppkreverne. Det foreslås derfor at kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd, og kap. 4618 Skatteetaten, post 02 Andre inntekter, reduseres med 18 mill. kroner.

Endring i eiendomsskatten – næringseiendom

Eiendomsskatten er en frivillig, kommunal skatt. Etter gjeldende regler kan kommunene velge å skrive ut eiendomsskatt på næringseiendom mer generelt kun dersom de skriver ut eiendomsskatt i hele kommunen. Samtidig er det anledning til å skrive ut eiendomsskatt på næringseiendom som faller inn under definisjonen av ”verk og bruk”. Gjeldende regler er til hinder for kommuner som ønsker å skrive ut eiendomsskatt på for eksempel kjøpesentre, kontorbygg og hoteller, men ikke ønsker å skrive ut eiendomsskatt i hele kommunen. I praksis innebærer dagens regelverk en forskjellsbehandling av næringsbygg brukt i produksjon av varer og næringsbygg brukt i produksjon av tjenester.

Regjeringen foreslår å gi kommunene anledning til å skattlegge næringseiendom som ikke er eksplisitt unntatt i eiendomsskatteoven mer generelt, uten å måtte skrive ut eiendomsskatt i hele kommunen. Kommunene vil fortsatt ha anledning til å skattlegge ”verk og bruk” etter gjeldende regler.

Regjeringen foreslår at endringene i eiendomsskattlova trer i kraft med virkning fra skatteåret 2011. Fordi eiendomsskatten normalt skal skrives ut innen 1. mars i skatteåret, gis de kommunene som ønsker å benytte seg av de nye reglene frist til utgangen av juni 2011 med å skrive ut skatt på ”næringseiendom”, slik at det blir rimelig tid til å taksere de eiendommene som eventuelt kommer til. Eiendomsskatt på øvrig eiendom skal skrives ut i henhold til ordinær frist.

Høring om eiendomsskatt på kraftanlegg

Landssamanslutninga av Vasskraftkommunar (LVK) har i brev til Finansdepartementet foreslått å fjerne de såkalte maksimums- og minimumsreglene i eiendomsskatten for kraftverk. Spørsmålet om opphevelse av maksimums- og minimumsreglene reiser en rekke problemstillinger som vil bli vurdert nærmere. I forslag til statsbudsjettet for 2011 legger Regjeringen derfor opp til en høring der ulike parter, først og fremst vertskommuner, eierkommuner og kraftprodusenter vil bli trukket inn. Regjeringen vil gjennomføre høringen og legge til rette arbeidet slik at saken kan legges fram i statsbudsjettet for 2012.

3.8 Samferdselsdepartementet

Oppfølging av forvaltningsreformen – Arbeidet med nasjonale føringer

Det er viktig at nasjonale føringer balanseres mot fylkeskommunenes handlefrihet. I nær dialog med fylkeskommunene foregår det nå et arbeid i regi av Vegdirektoratet med å se på behovet for permanente og komplette nasjonale føringer. Deltakergrupper med representanter fra KS, fylkeskommunene, næringslivet og vegbrukere er opprettet.

Utkast til tunnelsikkerhetsforskrift for fylkesveger har vært på høring i regi av Vegdirektoratet, med frist 10. mai 2010. Saken er nå til behandling i Samferdselsdepartementet.

Et utkast til vegdataforskrift har også vært på høring i regi av Vegdirektoratet, med frist 16. juli 2010. Saken ventes oversendt Samferdselsdepartementet i løpet av høsten.

I tillegg arbeider Vegdirektoratet med en brusikkerhetsforskrift (bru, ferjekai og bærende konstruksjoner)

KS-merknad

Det er etablert en referansegruppe der en fra KS og fem fra fylkeskommunene (hver veiregion) er representert sammen med en rekke interesseorganisasjoner. Statens vegvesen er ansvarlig for sluttrapporten som sendes Samferdselsdepartementet. KS har fått informasjon om at rapporten vurderes sendt på offentlig høring, blant annet til samtlige fylkeskommuner. Det er positivt. KS og fylkeskommunene har i referansegruppa understreket at for sterke sentrale føringer vil undergrave forvaltningsreformen som lokaldemokratireform. KS er imot at det skal etableres permanente og fullstendige nasjonale føringer på en rekke samferdselsområder. Det bør være mulig å sikre trafiksikkerheten gjennom faglige krav og standarder uten at dette må skje som et pålegg i statlige forskrifter. Det er uansett en forutsetning at det

blir gitt nødvendig økonomisk kompensasjon dersom nasjonale føringer medfører økte kostnader for fylkeskommunene.

KS-merknad slutt

Svarmerknad Samferdselsdepartementet

Det er ikke tatt endelig stilling til om sluttrapporten fra referansegruppa skal på høring, men Samferdselsdepartementet er for bred deltakelse og åpenhet i dette arbeidet. Det er i arbeidet også viktig å vurdere brukernes behov i forhold til fylkeskommunenes handlefrihet. På enkelte områder vil det kunne være aktuelt å gi nasjonale føringer i form av forskrift, jf. at Stortinget bl. a. har understreket viktigheten av en god standard på det fylkeskommunale vegnettet og en fullgod trafiksikkerhetspolitikk i alle fylkeskommuner. For å nå disse målene er det ikke tilstrekkelig med Statens vegvesens håndbøker/normaler, i og med at staten ikke kan pålegge fylkeskommunene å bruke dem. Pålegg må være formalisert og ha hjemmel i lov. Det skal foretas en avveining av behovet for slike føringer opp mot hensynet til fylkeskommunens handlefrihet. De økonomiske og administrative konsekvensene må utredes. Dette vil bli gjort i den enkelte sak.

Svarmerknad Samferdselsdepartementet slutt

Midler til rassikring

Det foreslås til sammen 1051,1 mill. kroner til rassikring på riks- og fylkesvegnettet i 2011. Dette tilsvarer den årlige ramma til rassikring i Nasjonal transportplan (1 mrd. 2009-kroner). Det foreslås 526,3 mill. kroner til rassikringstiltak på fylkesvegnettet i 2011 over en ny post på Samferdselsdepartementets budsjett, kap. 1320, post 62. Midlene ble bevilget over kap. 1320, post 31 i 2010. Omdisponeringen av 70 mill. kroner som er foretatt i 2010 til riksvegprosjektet E39 Hjartåberga ble gjort ut fra hensynet til framdriften av prosjektene i handlingsplanen for rassikring. Denne handlingsplanen ble lagt fram i 2010. Foreslått bevilgning for 2011 kan ikke omdisponeres til riksvegprosjekt uten vedtak i Stortinget.

KS-merknad

KS viser til at fylkeskommunene og kommunene er de største veieierne – med 90 prosent av veiene, og mener at det bør satses på rassikringstiltak til disse veiene på lik linje med statlige veier. KS er fornøyd med at foreslått bevilgning for 2011 ikke kan omdisponeres.

KS-merknad slutt

Rentekompensasjonsordning for transporttiltak i fylkeskommunene

I tråd med St.meld. nr. 16 (2008-2009) Nasjonal transportplan 2010-2019, er det innført en rentekompensasjonsordning for transporttiltak i fylkene fra 2010. Det er lagt til grunn en årlig ramme på 2 mrd. kroner i tiårsperioden. Regjeringen foreslår en investeringsramme på 2 mrd. kroner i 2011. Til rentekompensasjon er det foreslått bevilget 103,8 mill. kroner over kap. 1320, post 61 i 2011. Dette skal dekke rentekompensasjon for helårsvirkning av rammene for 2010, og halvårsvirkning av rammene for 2011. Alle fylkeskommunene har søkt om full utnyttelse av foreslått investeringsramme både for 2010 og 2011.

KS-innspill

Drift/vedlikehold av fylkesveier

KS registrerer at Regjeringen har funnet plass for 1,55 mrd til vedlikehold av riksveier i statsbudsjettet for 2011, en økning på vel 600 mill. kroner. Det skal hindre økt etterslep på vedlikeholdet, og begrunnes med at kontraktene for vedlikehold er blitt mye dyrere. KS synes dette er en fornuftig bevilgning og begrunnelse. KS vil igjen understreke at 90 pst av veiene faktisk eies av fylker og kommuner. Og de sterke kostnadsøkningene for vedlikehold – og vedlikeholdsetterslepet – er ikke noe statlig fenomen. KS mener det burde vært lagt inn også en rammestyrking til regionale og lokale vegmyndigheter, for at også disse kunne stå bedre rustet til å møte de økte kostnadene og forhindre ytterligere forfall. Fylkeskommunene overtok 17.000 km veg i 2010, mange i en meget dårlig forfatning. Vedlikeholdsetterslepet på disse vegene er av Multiconsult beregnet til over 10 mrd. kroner. Fylkeskommunene fikk 1 mrd. ekstra til dette formålet i 2010, et beløp som er videreført i 2011. KS kan ikke se at økningen i de frie inntektene på 200 mill. kroner som fylkene har fått i 2011 kan gi rom for noe ekstra vedlikeholdsløft på deres veier. KS har i høring i Transportkomiteen om forslag til statsbudsjett bedt om en vurdering fram til RNB om mekanismer for å sikre at vedlikeholds-satsing også kommer fylkene til gode.

KS har i konsultasjonsmøtet 30/4-2010 påpekt den sterke kostnadsvekst knyttet til funksjonskontrakter for drift og vedlikehold av de nye fylkesveiene med virkning fra 2009 og 2010. Det er trolig at denne veksten fortsetter. Det innebærer at forvaltningsreformen ikke er fullfinansiert, og de økte kostnadene må kompenseres gjennom økte frie inntekter.

Kollektivtransport

Også kollektivtransporten har hatt en betydelig kostnadsøkning. De statlige tilskuddene i perioden 2004-2009 har ikke økt tilsvarende kostnadsutviklingen. En grov analyse laget av Asplan Viak i 2010, viser at de fire største byområdene har et økt tilskuddsbehov på 2 mrd. kroner hvis de skal møte de nasjonale målsettingene til økt kollektivtransport. Rapporten fra Asplan Viak viser også at oppfølging av

Regjeringens handlingsplan for universell utforming vil kunne gi investeringskostnader på 8-10 mrd. kroner knyttet til oppgradering av holdeplasser, kaier og andre terminaler i det fylkeskommunale transportsystemet. Dette kommer i tillegg til drift og vedlikehold. Samlet vekst på fylkeskommunenes budsjett på 200 mill. kroner kan ikke møte de utfordringene man står overfor på samferdselsområdet.

KS-innspill slutt

Svarmerknad Samferdselsdepartementet

I den grad reformer og regelendringer medfører økte kostnader for kommunesektoren er utgangspunktet at det skal kompenseres. Prisendringer på kostnadselementer skal i sum dekkes av den generelle prisomregning i inntektssystemet uavhengig om enkeltelementer har høyere eller lavere prisvekst. Hertil hører for eksempel lønn, olje, renter osv. Når det gjelder innføring av mva-reformen i kollektivtransporten ga dette i sin tid gjennom fradrag for inngående mva kollektivsektoren en ikke ubetydelig gevinst som ikke ble trukket inn. Gevinsten er senere redusert gjennom at den lave satsen for kollektivtransport er hevet noe. Det vises og til at rammene til fylkeskommunene ble styrket i samband med forvaltningsreformen på samferdselssektoren. Krav til sitteplass og bilbelter i skoletransport er ikke innført. For universell utforming er det ingen tidsfrist for oppgradering av eldre anlegg og tempoet må tilpasses budsjettsituasjonen. For nyanlegg innebærer ikke universell utforming nødvendigvis at kostnadene øker.

Svarmerknad Samferdselsdepartementet slutt

3.9 Kulturdepartementet

Forvaltningsreformen – oppnevning av styreledere og styremedlemmer til region-/landsdelsinstitusjoner

Som oppfølging av Ot.prp. nr. 10 Om lov om endringer i forvaltningslovgivningen mv. (gjennomføring av forvaltningsreformen) har departementet i 2010 hatt på høring et forslag som innebærer fylkeskommunene overtar statens ansvar for oppnevning av styreledere og styremedlemmer til region-/landsdelsinstitusjoner og knutepunktinstitusjoner. Endringene trer i kraft fra første ordinære styrevalg.

De aktuelle fylkeskommunene har ikke hatt særskilte merknader til departementets forslag. Oslo kommune har opplyst at de i henhold til sitt reglement ikke oppnevner representanter til styringsorganer i private virksomheter som kommunen samhandler med, herunder de aktuelle kulturinstitusjonene. Departementet vil etter dette ikke oppnevne styrerepresentanter til region-/landsdelsinstitusjoner og knutepunktinstitusjoner med følgende unntak: Kilden (TKS) IKS, som er i en

etableringsfase, Festspillene i Bergen, ut fra institusjonens størrelse og nasjonale betydning, samt Stiftelsen Horisont/Mela, Øyafestivalen og Ultima – Oslo Contemporary Music Festival, for å sikre fortsatt offentlig representasjon i styret.

3.10 Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Rentekompensasjonsordning kirkebygg

Det foreslås en investeringsramme på 400 mill. kroner til rentekompensasjonsordningen for kirkebygg i 2011. Midlene bevilges over Kommunal- og regionaldepartementets kap. 582, post 61 som forvaltes av Husbanken.

3.11 Miljøverndepartementet

Nasjonalpark-/verneområdestyrer

Driftsmidler til de nye nasjonalpark-/verneområdestyrene dekkes over statsbudsjettets kap 1427, post 21. I Prop 1 S (2010-2011) foreslås det en økning på 3 mill. kroner til drift av de nye verneområde-/nasjonalparkstyrene i 2011, i forhold til bevilgningen til dette formålet på inneværende års budsjett. Bevilgningen ligger innenfor en ramme på 52 mill. kroner av bevilgningen på kap. 1427 post 21. I tillegg til å dekke drift av styrene, skal bl.a. prosesskostnader, konsekvensutredninger mv i forbindelse med nasjonalparkplanen, utarbeiding av forvaltningsplaner osv. dekkes innenfor den samme rammen. Nøyaktig hvor mye som vil settes av til de nye styrene, vil avhenge av hvor mange styrer som blir etablert og som kommer i drift. Alle styrer som kommer i drift, vil bli finansiert over kap 1427, post 21. Med utgangspunkt i inneværende års bevilgning, kan det antas at om lag 10 mill. kroner vil gå til drift av styrene i 2011.

Når det gjelder forholdet mellom verneområdestyrene, Statens naturoppsyn og de lokale fjellstyrene er det slik at innføring av den nye forvaltningsmodellen ikke endrer Statens naturoppsyn sin rolle i gjennomføringen av de oppgavene de har etter naturoppsynsloven. I vedtektene for styrene som oppnevnes heter det:

”Nasjonalparkstyret skal utarbeide årlige prioriteringer av skjøtsels- og forvaltningstiltak i verneområdene.

Det skal være en bestillingsdialog mellom styret og Direktoratet for naturforvaltning /Statens naturoppsyn sentralt, og styret tildeles årlig midler til skjøtsel og forvaltning til prioriterte tiltak i henhold til vedtatte forvaltningsplaner/skjøtselsplaner. Tildelingene skjer over budsjettet til Direktoratet for naturforvaltning/Statens naturoppsyn ut i fra de budsjettmessige rammer det enkelte året.

KS-merknad

Nasjonalparker og andre store verneområder skal forvaltes av interkommunale, politisk sammensatte nasjonalpark-/verneområdestyrer. Forvaltningsordningen forutsetter ikke kommunal finansiering. De lokale styrene er under etablering. I styrets oppgaver inngår å fatte beslutninger, gjennomføring av tiltak som tilrettelegging for bruk, informasjons- og skjøtselstiltak.

Den nye modellen for lokal forvaltning av verneområdene blir en skinnmodell, når det i realiteten ikke bevilges driftsmidler til de lokale verneområdestyrene. Uten driftsmidler kan de ikke gjennomføre oppgavene sine. Dette vil i praksis si at staten gjennom SNO og Fylkesmannen fortsatt forestår den lokale forvaltningen av verneområdene, siden det er disse som disponerer alle budsjettmidlene. KS forventer at de lokale verneområdestyrene tilføres egne budsjettmidler, slik at de får en reelt lokalt ansvar. Langsiktig, helhetlig forvaltning krever tilstrekkelige og forutsigbare virkemidler. Tilfeldige prosjektmidler ivaretar ikke dette hensynet.

KS ser det også som sterkt ønskelig å rydde i ansvar og roller mellom verneområdestyrene, Statens naturoppsyn og de lokale fjellstyrene. Overlappende ansvar bør unngås og finansieringen av lokal og statlig forvaltning må gjenspeile arbeidsdelingen.

KS finner det ikke akseptabelt at den lokale forvaltningsmodellen bygger på et bestillingsforhold mellom de lokale verneområdestyrene og SNO. Dette undergraver det lokale forvaltningsansvaret og mulighet til å drive en helhetlig og langsiktig forvaltning. Det må snarest legges til rette for en reell lokal forvaltning der det lokale forvaltningsstyret har egne driftsmidler som står i forhold til ansvaret det er tillagt.

KS-merknad slutt

3.12 Olje- og energidepartementet

Kompetansekrav til konsesjonærer

Innspill KS

KS har i uttale av 9.2.2009 bedt "OED om at det ikke blir vedtatt detaljerte forskrifter som hindrer lokale løsninger og lokalt samarbeid mellom konsesjonærer". En avklaring av framtidige krav til kompetanse vil være viktig for energibedriftene i en tid med pågående generasjonsskifte og vurdering av framtidig behov for bemanning og fagkunnskap i selskapene.

KS deler NVEs mål om at en forskrift om kompetansekrav skal bidra til å sikre at energiselskaperes virksomhet foregår på en samfunnsmessig rasjonell måte, og med spesiell vekt på å ivareta forsyningsikkerhet og leveringskvalitet. Forskriften som ble lagt frem til høring fra NVE 18. september 2008, som innebærer krav til at personell

og kompetanse skal finnes innenfor den juridiske enheten som har konsesjonen, vil være svært kostnadskrevenende og vanskelig å oppfylle for mange selskaper. KS viser også til at energiselskapene skal drive på en samfunnsmessig rasjonell måte, jf energilovens formål. Det vises til innspill fra KS Bedrift Energi for å finne gode løsninger som ivaretar framtidig behov for bemanning og fagkunnskap i selskapene, samtidig som samfunnsmessig rasjonell drift ivaretas. Hvis det skal vedtas en kompetanseforskrift, kan dette gjøres ved at begrepet egenkompetanse blir definert slik at kompetansen finnes innen et konsern eller er tilgjengelig ved langsiktige avtaler med andre konsesjonærer eller lokale selskap.

Innspill KS slutt

Svarmerknad Olje- og energidepartementet

Olje- og energidepartementet har merket seg innspillet fra KS. Saken er fortsatt under arbeid i departementet.

Svarmerknad Olje- og energidepartementet slutt

4 Bilaterale avtaler

Bilaterale avtaler i konsultasjonsordningen er inngått politisk mellom KS og ett eller flere departement, og skal i utgangspunktet være avgrenset i tid. Det er et mål at avtalene skal brukes på prioriterte kommunale politikkområder og som alternativ til sterkere styringsvirkemiddel som lovfesting og øremerking.

Alle gjeldende bilaterale avtaler i konsultasjonsordningen løper ut ved årsskiftet 2010/2011, med unntak av avtalen om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren som gjelder ut 2012. Regjeringen og KS har vurdert om det er aktuelt å reforhandle eller videreføre noen av disse avtalene. Avtalen om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren er ikke vurdert nå.

Det er behov for mer forskning om effektene av avtaler som styringsvirkemiddel overfor kommunesektoren generelt, og bruk av avtaler i konsultasjonsordningen særskilt. KRD vil innhente mer kunnskap om dette.

4.1 Avtaler fra 2011

Avtalen om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren gjelder ut 2012.

Partene er enige om at gjeldende avtale om veiledning av nyutdanna pedagoger mellom KD og KS tas inn som en avtale i konsultasjonsordningen. Avtalen ble inngått mellom KD og KS våren 2009.

Partene er enige om å reforhandle følgende avtaler:

- Samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid (KRD, AD, BLD, HOD, JD og KS)
- Avtale om bosetting av flyktninger i kommunene, om innkvartering i statlig regionalt barneverns omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere og om etablering og nedlegging av mottak (BLD, JD og KS)

Reforhandling av avtaler skal skje etter retningslinjer gitt i Kommunal- og regionaldepartementets veileder om konsultasjonsordningen H-2228. Dette innebærer blant annet at malen for avtaler skal følges og at alle berørte departementer skal involveres underveis. Ansvarlig departement og KS avklarer i hvilken sammenheng ferdigforhandlede avtaler skal signeres. Retningslinjene gjelder også ved inngåelse av ev. nye avtaler.

Partene er enige om at følgende avtaler går ut fra årsskiftet 2010/2011:

- *Samarbeidsavtale om programmet "Livskraftige kommuner"*
- *Samarbeidsavtale om Grønne energikommuner*

Partene er enige om at følgende avtaler på Helse- og omsorgsdepartementets område forlenges midlertidig, jf. arbeidet med samhandlingsreformen:

- *Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene*
- *Nasjonal rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet*

Tabell 5.1 Avtaler i konsultasjonsordningen fra 2011 – avklarte saker

Avtaler om kvalitetsutvikling	Parter
Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene (videreføres)	HOD og KS
Samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid (reforhandles)	KRD, AD, BLD, HOD, JD og KS
Avtale om veiledning av nyutdanna pedagoger (tas inn under ordningen)	KD og KS
Avtaler om samhandling mellom ulike deler av forvaltningen	
Avtale om bosetting av flyktninger i kommunene (reforhandles)	BLD, JD og KS
Nasjonal rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet (videreføres)	HOD og KS
Avtaler om samfunnsutvikling	
Samarbeidsavtale om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren	LMD og KS

4.2 Videre prosess knyttet til uavklarte saker

Ev. ny kvalitetsavtale på kunnskapsområdet

KD og KS arbeider videre med sikte på å inngå en ny kvalitetsavtale. Saken skal være avklart senest til det 2. konsultasjonsmøtet i 2011.

Avtaler som vurderes reforhandlet

- *Avtale om utvikling av barnevernområdet (BLD og KS)*
- *Samarbeidsavtale om styrket samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene i kommuner og fylkeskommuner (AD og KS)*

Barnevern

BLD ønsker å reforhandle avtalen på barnevernområdet.

KS-merknad

KS ser for seg en mer målrettet og avgrenset avtale enn dagens.

Avtalen må bygge opp under en forståelse av at et godt barnevern må bygge på et bredt samarbeid og innsats i og mellom flere kommunale tjenesteområder, og at virkemiddelbruken i kvalitetsutviklingen må innrettes deretter. En ny samarbeidsavtale må bygge på en forståelse av at det ikke skal bli ytterligere statlig detaljstyring på barnevernområdet. Avtalens overordnede formål bør være å danne grunnlaget for samhandling mellom likeverdige parter. En avtale må understøtte kommunesektorens rolle og ansvar i barnevernet, og tydeliggjøre departementets rolle som nasjonal myndighet. Det må legges opp til prosesser og arenaer som sikrer kommunesektorens medvirkning i utformingen av den nasjonale barnevernspolitikken, herunder oppgave- og ansvarsdeling mellom kommunalt og regionalt statlig barnevern. En forutsetning er at KS og kommunesektoren involveres i vurderingen av barnevernreformen på et tidlig tidspunkt.

KS-merknad slutt

Svarmerknad fra BLD

BLD er enig med KS i at avtalen må bygge opp under en forståelse av at et godt barnevern må bygge på et bredt samarbeid og innsats i og mellom flere kommunale tjenesteområder, og at det må legges opp til felles prosesser og arenaer for å diskutere partenes roller og ansvar ved utvikling av kommunalt barnevern.

Svarmerknad BLD slutt

KS og BLD er enige om at saken avklares senest til det 2. konsultasjonsmøtet i 2011.

Samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene i kommuner og fylkeskommuner

AD ønsker å reforhandle samarbeidsavtalen om styrket samarbeid Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene i kommuner og fylkeskommuner for en periode på 1-2 år. Departementet viser til at gjeldende avtale har hatt og fortsatt vil ha stor betydning for styringsdialogen og av samarbeidet mellom Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndigheter i kommuner og fylkeskommuner. En sentral avtale vil særlig bygge opp under:

- den forsterkede satsingen i 2011 for å hindre/forebygge frafall i videregående opplæring,
- en styrking av tilbudet om fag- og yrkesopplæring for arbeidssøkere uten fullført videregående opplæring,
- arbeidet med tilpassing av Arbeids- og velferdsetatens virkemidler til tilrettelagte kvalifiseringstilbud til personer med svak utdanningsbakgrunn.

Kunnskapsdepartementet deler Arbeidsdepartementets vurdering av at avtalen bør reforhandles.

KS-merknad

Avtalen mellom AD og KS om styrket samarbeid mellom NAV og utdanningsmyndigheter i fylkeskommuner /kommuner ble i fjor evaluert av SINTEF teknologi & samfunn, som konkluderte med at avtalen bidrar til å legitimere og forplikte det lokale samarbeidet. Samtlige fylkeskommuner har inngått samarbeidsavtaler med lokal Arbeids- og velferdsetat. Dette var hovedmålet for avtalen mellom departementet og KS – et mål som således er innfridd. SINTEF vurderer at en videreført sentral avtale likevel kan ha en funksjon i å signalisere og støtte opp det lokale samarbeidet.

KS mener at symbolverdi/ signaleffekt ikke er tilstrekkelig som argument for en samarbeidsavtale.

Dette tilsier av avtalen ikke videreføres. Eventuelt kan elementer videreføres i en eventuell rammeavtale om NAV mellom AD og KS, som er omtalt i ADs tekstinnspill til fellesdokumentet 2010. Alternativt kan dette – eller andre deler, videreføres i en avtale mellom Kunnskapsdepartementet og KS om kvalitetsutvikling på utdanningsområdet.

KS-merknad slutt

AD og KS er enige om at saken avklares senest til det 2. konsultasjonsmøtet i 2011.

5 Kostnadsberegninger

Det er meldt opp en ny kostnadsberegningssak til det 4. konsultasjonsmøtet, jf. omtale i kap. 5.1 nedenfor. I kap. 5.2 til 5.6 gis en status for alle pågående kostnadsberegningssaker inkl. saker som avsluttes i 2010. En tabelloversikt over alle kostnadsberegningssaker ligger i vedlegg c).

5.1 Ny sak Helse- og omsorgsdepartementet – samhandlingsreformen

Partene er enige om å melde opp samhandlingsreformen som sak herunder:

- Kommunal medfinansiering ved innleggelser i spesialisthelsetjenesten
- Kommunalt ansvar for utskrivningsklare pasienter (saken ble meldt opp til det 3. konsultasjonsmøtet i 2010).

HOD vil på et senere tidspunkt vurdere om KS bør involveres i kostnadsberegning av øvrige deler av reformen.

5.2 Helse- og omsorgsdepartementet – statusrapport

Brukerstyrt personlig assistent (BPA)

Brukerstyrt personlig assistent (BPA) er meldt opp som kostnadsberegningssak av KS til det 4. konsultasjonsmøtet 2007. Departementet har hatt forslag til forbedringer av ordningen med BPA på høring. Høringen reiste flere prinsipielle, praktiske og økonomiske problemstillinger. Forslag til ny kommunal helse- og omsorgslov er sendt på høring 18. oktober 2010. Det tas sikte på at lovproposisjon kan fremmes for Stortinget våren 2011.

Økt finansieringsansvar for kommunene for privatpraktiserende fysioterapeuter med driftsavtaler med kommunene

Omlegging til økt kommunalt finansieringsansvar startet 1. juli 2009 hvor 25 pst av omleggingen ble foretatt. Det ble i honorartarifforhandlingene mellom KS/staten og Norsk Fysioterapeutforbund våren 2010 foretatt en omlegging av finansieringen på ytterligere 25 prosent. Det er besluttet at omleggingen skal slutføres senest i løpet av honorartarifforhandlingene 2012.

Kommunalt ansvar for utskrivningsklare pasienter

Det er blitt avholdt tre møter mellom KS og Helse- og omsorgsdepartementet. Finansdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet har også deltatt på møtene. Tema for møtene har blant annet vært budsjettmessige konsekvenser av ordningen og innretningen på lovarbeidet.

5.3 Kunnskapsdepartementet – statusrapport

Innføring av rett til særskilt språkopplæring for elever fra språklige minoriteter

KS, Østfold fylkeskommune og KD har avholdt et møte om saken. Det er ikke framkommet dokumentasjon på fylkeskommunale merkostnader som følge av denne lovendringen. Saken er derfor avsluttet.

Kostnadsberegning av forskrift om likeverdig behandling

Saken ble meldt opp til det 2. konsultasjonsmøtet i 2010. Kunnskapsdepartementet har invitert KS til et møte i november 2010 for å orientere om status for forskriften om likeverdig behandling av ikke-kommunale barnehager.

5.4 Arbeidsdepartementet – statusrapport

Kvalifiseringsprogram for utsatte grupper

Det er foretatt nye kostnadsberegninger, som bygger på at det i 2011 vil være gjennomsnittlig 9 200 deltakere på programmet. Samlede utgifter for kommunene er beregnet til om lag 1240 mill. kroner, jf. omtale i kap. 3.

Departementet og KS er enige om anslaget for utviklingen i antall nettodeltakere, men KS ønsker imidlertid at det legges til grunn en høyere kostnad per deltaker. KS refererer til en undersøkelse fra 2009 som viste at rundt hver femte deltaker løpende får supplerende økonomisk sosialhjelp i tillegg til kvalifiseringsstøtten.

Utviklingen i kommunenes utgifter til kvalifiseringsprogrammet framover er beheftet med usikkerhet. Dette gjelder i hovedsak utviklingen i antall deltakere. Programmet går nå over fra en oppstartsperiode til ordinær driftsfase. Det at flere etter hvert vil avslutte etter gjennomført program bidrar isolert til å redusere behovet gradvis frem til 2013 – 2014. Samtidig vil bl.a. konjunkturelle faktorer påvirke behovet for kvalifiseringsprogrammet på kort sikt. Det kan derfor være aktuelt å foreta en ny

vurdering av nivået på bevilgningen til dekning av kommunale merkostnader i forbindelse med statsbudsjettet for 2012. Saken avsluttes som kostnadsberegningssak, men KS vil bli involvert dersom det skal gjøres endringer av betydning.

5.5 Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet – statusrapport

Forslag om ikke-diskrimineringslov for personer med nedsatt funksjonsevne (universell utforming)

Kostnadsberegning av loven generelt er avsluttet som kostnadsberegningssak. Kostnadsberegning av universell utforming i forhold til ev. nye lover, forskrifter mv. gjennomføres av ansvarlig departement.

Lovfesting av kommunalt krisesentertilbud

Lov om kommunale krisesentertilbud trådte i kraft fra 1. januar 2010. Som en overgangsordning ble den øremerkede bevilgningen til drift av krisesentre opprettholdt i 2010. Samtidig ble bevilgningen styrket med 64 mill. kroner som følge av lovendringen. Av dette er 19 mill. kroner en midlertidig styrking i 2010. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og KS er enige om at det er en viss usikkerhet knyttet til anslagene lagt til grunn for 2010-budsjettet. Saken er avsluttet som kostnadsberegningssak.

5.6 Justis- og politidepartementet – statusrapport

Estimerte kostnader for brukerne før og etter innføring av nytt nødnett

I forbindelse med utbyggingen av første byggetrinn av Nødnett skal SINTEF Helse gjennomføre et prosjekt hvor man skal gi et estimat på kostnadene brukerne, dvs. nødetatene og kommunene, har hatt og vil få knyttet til bruken av nødsamband før og etter innføring av Nødnett. I 2009 leverte SINTEF Helse første delrapport, hvor det gis estimater på kostnader brukerne har i de eksisterende analoge nettene for nødkommunikasjon. En referansegruppe bisto SINTEF Helse og Direktoratet for nødkommunikasjon med faglige råd om etatsspesifikke forhold. Gruppen hadde representasjon fra nødetatenes fagdirektorater, KS og Norsk brannbefals landsforbund.

Det nye nødnettet er foreløpig ikke tatt helt og fullt i bruk av alle etatene i utbyggingsområde 1. Siden resultatene av kostnadsmålingen skal være en del av

beslutningsgrunnlaget for en eventuell landsdekkende utbygging, må man av tidshensyn basere seg på både dokumenterte faktiske kostnader og på anslag. Direktoratet for nødkommunikasjon (DNK) har bedt SINTEF om å gjennomføre en slik kostnadsmåling for å kvittere ut kostnadsbildet i etatene etter innføring av nytt nødnett, som angitt i Innst. S. nr. 104 (2006-2007), brukerbetaling og kostnadsvurderinger, inklusiv konsekvenser for kommunene. Utkast til rapport, som angir det totale kostnadsbildet for den enkelte etat, skal ferdigstilles av SINTEF innen 15. november 2010. Endelig rapport inkl. beregningsunderlaget skal leveres DNK innen 20. desember 2010. JD vil ta kontakt med KS når rapporten foreligger for å drøfte funn og konklusjoner. Nødetatenes innføringsprosjekter dekkes innenfor egne rammer og inngår ikke i kostnadsrammen for nødnettutbyggingen.

5.7 Kommunal- og regionaldepartementet – statusrapport

Forslag til ny plan- og bygningslov (bygningdelen)

Bygningsdelen av plan- og bygningsloven ble satt i kraft 1. juli 2010. Loven og tilhørende forskrifter kan gi noe økte kostnader for kommunene, både kommunene som bygningsmyndighet og som bygningseier/utbygger. Økonomiske og administrative konsekvenser er vurdert og beskrevet i lovproposisjon og høringsdokument til forskrifter på overordnet nivå. Det er avholdt 2 møter mellom KS og Kommunal- og regionaldepartementet hvor grunnlaget for kostnadsberegningene på de enkelte temaer er gjennomgått, og hvor man har forsøkt å kvantifisere kostnadene nærmere. De kostnader som kommunen pådrar seg som bygningsmyndighet kan finansieres ved økning av gebyrnivåene, og skal således være selvfinansiert. Når det gjelder økte kostnader som kommunen pådrar seg som bygningseier/utbygger (skjerpede krav til nybygg, krav om uavhengig kontroll mv.) må disse beregnes nærmere på bakgrunn av tall for nybygging av ulike bygningstyper mv. Det er også knyttet mulig økonomisk nyttevirkning til enkelte av forslagene (reduert antall byggfeil, redusert energibruk mv.). I tråd med avtale fra møte 16. oktober 2009 har Kommunal- og regionaldepartementet laget notat som oppsummerer kostnadmessige konsekvenser.

Vedlegg a) Uttalelse fra landsstyret i KS til budsjettforslaget for 2011

Enstemmig uttalelse fra landsstyret i KS

22.10.10

KREVENDE ÅR FOR KOMMUNENE

*Kommunenes frie inntekter øker i 2011. Samtidig vil mange kommuner oppleve et svekket tjenestetilbud. Den sterke gjeldsveksten de siste årene har også gjort kommunesektoren mer sårbar for økte renter. **Landsstyret i KS** mener at det er behov for en mer robust kommuneøkonomi. Staten må bidra til dette gjennom å styrke kommunenes frie inntekter ytterligere.*

Den sterke gjeldsoppbyggingen bl.a. til skoler og barnehager de senere år gjør kommuner og fylkeskommuner sårbare. Økingen i investeringer med 50 % de siste 5 år har i stor grad blitt lånefinansiert. Dette vil tyngre kommuneøkonomien framover. Inntektsveksten er omtrent som varslet i kommuneproposisjonen, men klart lavere enn gjennomsnittet for tidligere år. De frie inntektene øker marginalt mer enn kostnadene ved befolkningsutviklingen for kommunesektoren samlet. Ved siden av dette kommer økte utgifter til pensjon, innstramning i regelverket for føring av momsrefusjon, og sannsynligvis økte renter. **Landsstyret i KS** vil peke på at det ikke gis rom for nye satsinger på kommunale tjenester eller styrket vedlikehold, og mange vil oppleve et svekket velferdstilbud. Samtidig må forventningene til framtidig velferdsutvikling avklares.

Landsstyret i KS har samtidig forståelse for behovet for en strammere finanspolitikk og er tilfreds med at det ikke er lagt nye føringer på de frie inntektene. I tillegg gir innlemming av flere øremerkede tilskudd kommunene et noe større handlingsrom for å levere gode og tilpassede velferdstjenester til befolkningen.

Landsstyret peker på den sterke satsingen kommunene de siste årene har gjort i barnevernet. Det er positivt at staten vil satse ytterligere, men den foreslåtte øremerkede ordningen er unødvendig byråkratisk og lite fleksibel. Landsstyret etterlyser større frihet for kommunene til å rette inn en økt satsing på barnevernet mot tiltak som den enkelte kommune mener er aller størst behov for.

Landsstyret i KS vil også peke hvor viktig ordningen for ressurskrevende tjenester er for en utsatt gruppe og understreke at denne ordningen må videreføres uten nye overveltninger av kostnader fra staten til kommunene. Kostnadsøkningen i ordningen de senere år har kommet pga reell vekst i antall brukere og økte behov pr bruker.

Landsstyret i KS er bekymret over den lave takten i utbygging av sykehjemsplasser og omsorgsboliger i inneværende år. Et aktuelt tiltak for å stimulere sterkere bygging av omsorgstilbud bør være å øke investeringstilskuddene fra Husbanken.

Landsstyret vil minne om at den store innsatsen som kommunene har gjort for å få full barnehageutbygging har kostet. Når det øremerkede barnehagetilskuddet nå innlemmes i rammene forventer **landsstyret i KS** at underfinansieringen av reformen på 1,5 mrd kr. rettes opp.

Landsstyret i KS peker på at det i dag er fylkeskommunene og kommunene som eier 90 % av veiene i landet. På tross av dette gjelder økingen til vedlikehold bare riksveiene. **Landsstyret** kan ikke se at veksten i de frie inntektene kan gi rom for en tilfredsstillende innsats på vedlikehold, trass i videreføring av den ene milliarder som kom i 2010. Kostnadene i nye vedlikeholdskontrakter har økt med godt over 50 %. Det er behov for en kraftig økning av de økonomiske rammene til fylkeskommunene for at ikke de økte kostnadene skal ramme arbeidet med å ta igjen vedlikeholdsetterlepet på fylkesveiene. **Landsstyret i KS** vil dertil peke på behovet for å styrke rammene til fylkeskommunene for å kunne utvikle kollektivtrafikken i tråd med de vedtatte politiske ambisjonene.

Landsstyret mener at det i prosessen med revidert Nasjonal Transportplan 2014 – 2023 må legges mer vekt på samordning av ulike transportformer enn det som har vært tilfelle i tidligere prosesser med NTP. Skal vi nå målet om økt sjøtransport, som det er bred politisk enighet om, må investeringer i veier, jernbane og infrastrukturen til havnene sees i sammenheng

Landsstyret i KS vil peke på at lokal handlefrihet og lokalt ansvar på sikt gir best kvalitet på tjenestene. Landsstyret er derfor fornøyd med at Regjeringen vil legge fram en stortingsmelding om forholdet mellom stat og kommune. **Landsstyret i KS** forutsetter at meldingen inneholder konkrete tiltak som utvikler det lokale handlingsrommet.

Vedlegg b)

Oversikt over bilaterale samarbeidsavtaler i konsultasjonsordningen per oktober 2010

Avtaler om velferdstjenester (kvalitet/tjenesteutvikling)		Parter	Inngått	Utløper	Første avtale inngått
1	Avtale om utvikling av barnevernsområdet	BFD (nå BLD) og KS	19.08.2008	31.12.2010	2005
2	Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene	HOD og KS	21.09.2006	31.12.2010	2003
3	Samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid	KRD samordn. (AD, HOD, BLD, JD) og KS	24.09.2007	31.12.2010	2005
Avtaler om samhandling mellom ulike deler av forvaltningen					
4	Avtale om bosetting av flyktninger i kommunene (Midlertidig forlenget våren 2010)	JD, BLD og KS	15.05.2007	31.12.2010	2004
5	Nasjonal rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet	HOD og KS	21.06.2007	31.12.2010	
6	Samarbeidsavtale om styrket samarbeid NAV og utdanningsmyndighetene i k/fk**	AD og KS	02.05.2007	31.12.2010	
Avtaler om samfunnsutvikling					
7	Samarbeidsavtale om programmet "Livskraftige kommuner"	MD og KS	01.01.2006	31.12.2010	
	Samarbeidsavtale om Grønne energikommuner (tilleggsavtale)	KRD samordn. (OED, MD) og KS	02.05.2007	31.12.2010	
8	Samarbeidsavtale om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren	LMD og KS	01.01.2010	31.12.2012	2006

Vedlegg c) Oversikt over kostnadsberegningssaker konsultasjonsåret 2010

Sak	Oppmeldt	Avsluttet i 2010
Helse- og omsorgsdepartementet		
Økt finansieringsansvar for kommunene for private fysioterapeuter med driftsavtale med kommunene	3. møte 2008	
Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)	4. møte 2007	
Utskrivningsklare pasienter	1. møte 2010	
Kunnskapsdepartementet		
Innføring av rett til særskilt språkopplæring for elever fra språklige minoriteter	1. møte 2009	
Forskrift om likeverdig behandling av ikke-kommunale barnehager	2. møte 2010	
Arbeidsdepartementet		
Kommunalt kvalifiseringsprogram som skal forvaltes av NAV-kontorene	1. møte 2007	x
Utvidelse av bedriftshelsetjenesten	2. møte 2009	x
Barne- og likestillingsdepartementet		
Lovfesting av kommunalt krisesentertilbud		x
Justis- og politidepartementet		
Nødnett	2. møte 2007	
Kommunal- og regionaldepartementet		
Forslag til ny plan- og bygningslov (bygningdelen)	2. møte 2008	x
Miljøverndepartementet		
Forslag til ny plan- og bygningslov (plandelen)	2. møte 2008	x

Vedlegg d) Oversikt over løpende saker konsultasjonsåret 2010

Tabellen gir en oversikt over saker det kan være aktuelt å omtale i løpet av konsultasjonsåret 2010. Oversikten revideres fortløpende av sekretariatet for konsultasjonsordningen og vurderingen av sakene er derfor foreløpig. Oversikten er satt sammen av innspill både fra KS og departementene, og det er pt. ikke avgjort om departementene vil ta opp alle sakene i konsultasjonnssammenheng. I enkelte tilfeller vil det være KS som legger fram sakene.

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
Kostnadsberegninger 4 tidspunkter for oppmelding. Aktuelle områder for involvering av KS vurderes fortløpende.		Alle møtene	Alle
Samarbeidsavtaler <ul style="list-style-type: none"> • Helse og omsorg • Boligsosialt arbeid • Landbruks- og næringsutvikling • Barnevern • Bosetting av flyktninger • Miljø- og samfunnsutvikling • Landbruks- og næringsutvikling • Rammeavtale NAV • Styrket samarbeid NAV og utdanningsmyndighetene i k/fk • Rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet 		Primært 3. møte 4.møte	KRD, KS og berørte dep.
Helse- og omsorgsdepartementet			
Omsorgsplan 2015 med bl.a. følgende delplaner: - Kompetanseløftet 2015 og 10 000 årsverk - Investeringer sykehjem og omsorgsboliger	2006, 2007, 2008, 2009	2. møte 3. møte 4. møte	HOD

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
- Demensplan 2015 -Legebemannning i sykehjem			
Oppfølging etter avslutning av opptrappingsplanen for psykisk helse i kommunene.	2005, 2006, 2007,2008, 2009	4. møte	HOD
Oppfølging av St.meld. nr. 35 (2006-2007) om offentlig tannhelse			HOD
Rusfeltet	2008, 2009	4. møte	HOD
Arbeidet med ny lov om kommunale helsetjenester og tjenester som i dag er regulert i sosialtjenesteloven. Herunder: <ul style="list-style-type: none"> • Oppfølging av høringsnotatet om sterkere rettighetsfesting av brukerstyrt personlig assistent • Verdighetsgarantien 		2.møte 4.møte	HOD
Samhandlingsreformen	2009	2. møte 3. møte 4. møte	HOD
Norsk helsenett		2. møte 4. møte	KS
Forskrift om vederlag for opphold i institusjon		2. møte	HOD
Ny refusjonsordning for helsehjelp i andre EØS-land		2. møte 4. møte	KS
Fornyings-, kirke og administrasjonsdepartementet			
Rentekompensasjon kirkebygg		4. møte	
Kunnskapsdepartementet			

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
Forslag om ev. lovendringer i opplæringsloven og privatskoleloven	2008, 2009		KD
Barnehager (generelt) -Innlemming av barnehagetilskudd i inntektssystemet	2008, 2009	2. møte 3. møte 4. møte	KD
Frafall i videregående opplæring		2. møte	KD
Stortingsmelding om ungdomstrinnet			KD
Kostnader samisk språk i grunnopplæringen			KS
Skyss for funksjonshemmede til og fra SFO		4. møte	
Leksehjelp og timetallsutvidelse		4. møte	
Landslinjer		4. møte	
Rentekompensasjon skolebygg og svømmeanlegg		4. møte	
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet			
Barnevern (generelt)	2007, 2008, 2009	4. møte	BLD
Handlingsplan universell utforming	2008, 2009		BLD
Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandringsbefolkningen	2006, 2007, 2008	2. møte 4. møte	BLD
Krisesentertilbud		2. møte 4. møte	BLD
Bosetting i kommunene		2. møte	BLD
Integreringstilskudd. Herunder: Satser for 2011 og barnehagetilskudd for barn av nyankomne flyktninger.		4. møte	
Landbruks- og matdepartementet			
Inn på tunet-løftet		2. møte	LMD
Stortingsmelding om landbruks- og matpolitikk		2. møte	LMD
Oppfølging av forvaltningsreformen		2. møte	LMD

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
Miljøverndepartementet			
Ny plan og bygningslov		2. møte	MD
Ny naturmangfoldslov		2. møte	MD
Plan-, miljø- og landbrukskompetanse i kommunene		2. møte	MD
Forvaltning av verneområdene		2. møte 4. møte	MD KS
Arbeidsdepartementet			
Handlingsplan mot fattigdom	2007, 2008, 2009	2. møte 4. møte	AD
Tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor	2009	2. møte	AD
Kvalifiseringsprogrammet	2007, 2008, 2009	2. møte	AD
Samarbeid NAV		4. møte	
Justis- og politidepartementet			
Nødnett	2005, 2006, 2007, 2008, 2009	2. møte	JD
Finansdepartementet			
Portoutgiftsrefusjon fra kommunene til skatteetaten		2. møte 4. møte	FIN
Eiendomsskatt næringsseiendom		4. møte	FIN
Høring om eiendomsskatt på kraftanlegg		4. møte	FIN
Kulturdepartementet			
Gjennomgang av kriterier for fordeling av spillemidler til idrettsformål fylkeskommunene		2. møte	KUD
Spillemidler til kulturbygg		2. møte	KUD
Overføring av ansvar for styreoppnevninger		2. møte	KUD

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
		4. møte	
Endringer i lov om folkebibliotek		2. møte	KUD
Konsesjonsordningen for omsetning av videogram		2. møte	KUD
Samferdselsdepartementet			
Kollektivtransport		2. møte 4. møte	KS
Oppgaver etter forvaltningsreformen. Herunder arbeidet med nasjonale føringer for fylkesveg og fylkeskommunenes trafiksikkerhetssamarbeid, drift/vedlikehold, økte kostnader på funksjonskontrakter, rassikring		2. møte 4. møte	
Kommunal- og regionaldepartementet			
Forskrifter til ny plan- og bygningslov	2008		KRD
Nye kostnadsnøkler i inntektssystemet		2. møte	KRD
Bygningspolitikk		2. møte	KRD
Bostøtte		2. møte 4. møte	KRD
Ressurskrevende tjenester		2. møte 4. møte	KRD
Endringer i husleieloven		2. møte	KRD
Vedlikehold		2. møte	KS
Stortingsmelding om forholdet stat/kommune		4. møte	
Brønnboring			KS
Olje- og energidepartementet			
Forskrift om kompetansekrav energibedrifter		4. møte	KS